

Rådet for
Den Europæiske Union

Bruxelles, den 16. juni 2025
(OR. en)

10300/25
ADD 2

Interinstitutionel sag:
2025/0162 (NLE)

AELE 53
CH 19
MI 400

FØLGESKRIVELSE

fra:	Martine DEPREZ, direktør, på vegne af generalsekretæren for Europa-Kommissionen
modtaget:	13. juni 2025
til:	Thérèse BLANCHET, generalsekretær for Rådet for Den Europæiske Union
Komm. dok. nr.:	COM(2025) 309 annex
Vedr.:	BILAG til forslag til Rådets afgørelse om indgåelse af en bred pakke af aftaler med henblik på at konsolidere, uddybe og udvide de bilaterale forbindelser med Det Schweiziske Forbund

Hermed følger til delegationerne dokument COM(2025) 309 - Annex 2.

Bilag: COM(2025) 309 annex

EUROPA-
KOMMISSIONEN

Bruxelles, den 13.6.2025
COM(2025) 309 final

ANNEX 2

BILAG

til

forslag til Rådets afgørelse

om indgåelse af en bred pakke af aftaler med henblik på at konsolidere, uddybe og udvide de bilaterale forbindelser med Det Schweiziske Forbund

ÆNDRINGSPROTOKOL
TIL AFTALEN MELLEM
DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB
OG DET SCHWEIZISKE FORBUND
OM LUFTFART

DEN EUROPÆISKE UNION, i det følgende benævnt "Unionen" eller "EU"

og

DET SCHWEIZISKE FORBUND, i det følgende benævnt "Schweiz",

i det følgende benævnt "de kontraherende parter",

UNDER HENVISNING til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart, udfærdiget i Luxembourg den 21. juni 1999, som trådte i kraft den 1. juni 2002 ("aftalen"),

SOM ANERKENDER den civile luftfarts afgørende betydning for at skabe konnektivitet for passagerer, fragt og luftpost,

SOM TAGER I BETRAGTNING, at de kontraherende parter er nået til enighed om en bred bilateral pakke, herunder den institutionelle protokol til denne aftale, med henblik på at stabilisere og udvikle de gensidige forbindelser på de områder vedrørende det indre marked, som Schweiz deltager i,

SOM GENTAGER de kontraherende parters fælles forpligtelse til, i forbindelse med den brede bilaterale pakke mellem de kontraherende parter, at garantere sikker, konkurrencedygtig, bæredygtig og innovativ civil luftfart,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE BESTEMMELSER:

ARTIKEL 1

Ændringer af aftalen

1. I aftalen foretages følgende ændringer:

a) i artikel 2 udgår ordene "således som angivet i aftalens bilag".

b) artikel 15, stk. 3, affattes således:

"3. Trafikrettigheder mellem punkter i Schweiz og mellem punkter inden for Unionens medlemsstater tildeles fra den første fartplansæson efter ikrafttrædelsen af ændringsprotokollen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart."

c) artikel 18, stk. 3, affattes således:

"3. Enhver håndhævelsesforanstaltning i henhold til denne artikel udføres i overensstemmelse med artikel 19."

d) artikel 21 affattes således:

"ARTIKEL 21

1. Der nedsættes et fælles udvalg.

Det fælles udvalg består af repræsentanter for de kontraherende parter.

2. Formandskabet for det fælles udvalg varetages i fællesskab af en repræsentant for Unionen og en repræsentant for Schweiz.

3. Det fælles udvalg skal:

- a) sikre, at aftalen fungerer korrekt og forvaltes og anvendes effektivt
- b) stille et forum til rådighed for samråd og løbende udveksling af oplysninger mellem de kontraherende parter, navnlig med henblik på at finde løsninger på eventuelle vanskeligheder med fortolkningen eller anvendelsen af aftalen eller af en EU-retsakt, der er omhandlet deri, i overensstemmelse med artikel 10 i den institutionelle protokol til aftalen
- c) fremsætte henstillinger til de kontraherende parter i spørgsmål vedrørende aftalen
- d) vedtage afgørelser i henhold til aftalen og
- e) udøve enhver anden kompetence, som den har fået i medfør af aftalen.

4. I tilfælde af en ændring af artikel 1-6, 10-15, 17 eller 18 i protokollen vedrørende Den Europæiske Unions privilegier og immuniteter, der er knyttet som bilag til traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (i det følgende benævnt "protokol nr. 7"), ændrer det fælles udvalg bilag A til bilaget i overensstemmelse hermed.

5. Det fælles udvalg handler ved konsensus.

Det fælles udvalgs afgørelser er bindende for de kontraherende parter, som træffer alle foranstaltninger, der er nødvendige for at gennemføre dem.

6. Det fælles udvalg mødes mindst én gang om året, skiftevis i Bruxelles og Bern, medmindre formændene træffer anden afgørelse. Det træder desuden sammen på anmodning fra en af de kontraherende parter. Formændene kan aftale, at et møde i det fælles udvalg afholdes via video- eller telekonference.

7. Det fælles udvalg fastsætter selv sin forretningsorden, som holdes ajour.

8. Det fælles udvalg kan oprette arbejds- eller ekspertgrupper, der kan bistå det med at udføre dets opgaver."

e) følgende artikel indsættes:

"ARTIKEL 28a

1. Intet i denne aftale kan fortolkes således, at en part skal gøre klassificerede oplysninger tilgængelige, medmindre dette er fastsat i en EU-retsakt, der er integreret i bilaget til denne aftale.

2. Klassificerede oplysninger eller klassificeret materiale, der stilles til rådighed af eller udveksles mellem parterne i henhold til denne aftale, skal håndteres og beskyttes i overensstemmelse med aftalen mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om sikkerhedsprocedurer for udveksling af klassificerede oplysninger, udfærdiget i Bruxelles den 28. april 2008, under overholdelsen af eventuelle sikkerhedsordninger til gennemførelse heraf.

3. Det fælles udvalg vedtager ved en afgørelse håndteringsinstrukser for at sikre beskyttelsen af følsomme ikkeklassificerede oplysninger, der udveksles mellem de kontraherende parter."

f) artikel 34 affattes således:

"ARTIKEL 34

Denne aftale gælder dels for det område, hvor traktaten om Den Europæiske Union og traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) finder anvendelse, og på de betingelser, der er fastlagt i disse traktater, dels på Schweiz' område."

2. I bilaget til aftalen foretages følgende ændringer:

a) teksten mellem overskriften "BILAG" og underoverskriften "1. Luftfartsliberalisering og andre regler for civil luftfart" affattes således:

"AFSNIT A

– Medmindre andet er fastsat ved tekniske tilpasninger, gælder EU-medlemsstaternes rettigheder og forpligtelser, der er fastsat i de EU-retsakter, der er integreret i dette bilag, også for Schweiz. Anvendelsen heraf sker under fuld overholdelse af den institutionelle protokol til denne aftale.

- Hvis ikke andet gælder efter denne aftales artikel 15, omfatter udtrykket "EF-luftfartsselskab", når det anvendes i de EU-retsakter, der er integreret i dette bilag, også luftfartsselskaber, der er driftsgodkendt og har deres vigtigste forretningsområde og eventuelle hovedkontor i Schweiz, jf. forordning (EF) nr. 1008/2008. Enhver henvisning til Rådets forordning (EØF) nr. 2407/92 forstås som en henvisning til forordning (EF) nr. 1008/2008.
- Enhver henvisning i EU-retsakter, der er integreret i dette bilag, til traktatens artikel 81 og 82 eller til artikel 101 og 102 i TEUF forstås som en henvisning til denne aftales artikel 8 og 9.

AFSNIT B"

- b) i punkt 2 "Konkurrenceregler" i afsnittet vedrørende Rådets forordning (EF) nr. 139/2004 erstattes indledningen "For så vidt angår fusionsforordningens artikel 4, stk. 5, gælder følgende mellem Det Europæiske Fællesskab og Schweiz:" med ordene "For så vidt angår fusionsforordningens artikel 4, stk. 5, gælder følgende:"
- c) i punkt 3 "Flyvesikkerhed (safety)" foretages følgende ændringer i leddet vedrørende forordning (EU) 2018/1139:
 - i) følgende punktum udgår:

"Uanset den horisontale tilpasning, der fremgår af andet led i bilaget til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart, gælder henvisningerne til "medlemsstaterne" i de bestemmelser i forordning (EU) nr. 182/2011, som er nævnt i artikel 127 i forordning (EU) 2018/1139, ikke for Schweiz."

ii) litra c) affattes således:

"c) I artikel 96 tilføjes følgende stykke:

"Schweiz indrømmer agenturet og dets personale inden for rammerne af deres officielle funktioner for agenturet de privilegier og immuniteter, der er fastsat i bilag A, og som er baseret på artikel 1-6, 10-15, 17 og 18 i protokol nr. 7.

Henvisninger til de tilsvarende artikler i nævnte protokol er angivet i parentes til orientering."."

- d) i punkt 3 "Flyvesikkerhed (safety)", leddet vedrørende Kommissionens delegerede forordning (EU) 2019/945, ændres ordene "andet led i bilaget" i første afsnit til "bilagets afsnit A, første led"
- e) i punkt 3 "Flyvesikkerhed (safety)", leddet vedrørende Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) 2019/947, ændres ordene "andet led i bilaget" i første afsnit til "bilagets afsnit A, første led"
- f) i afsnit 5 "Lufttrafikstyring" udgår følgende punktum i leddet vedrørende forordning (EF) nr. 549/2004:

"Uanset den horisontale tilpasning, der henvises til i andet led i bilaget til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart, gælder henvisningerne til "medlemsstaterne" i artikel 5 i forordning (EF) nr. 549/2004 eller i de bestemmelser i afgørelse 1999/468/EF, som der henvises til i nævnte bestemmelse, ikke for Schweiz."

g) i afsnit 9 "Bilag" affattes punkt A således:

"A: Privilegier og immuniteter"

h) Bilag A til bilaget og tillægget til bilag A erstattes af teksten i tillægget til denne protokol.

ARTIKEL 2

Ikrafttrædelsesdato

1. Denne protokol ratificeres eller godkendes af de kontraherende parter efter deres egne procedurer. De kontraherende parter giver hinanden meddelelse om fuldførelsen af de interne procedurer, der er nødvendige for denne protokols ikrafttræden.

2. Denne protokol træder i kraft den første dag i den anden måned efter den sidste meddelelse vedrørende følgende retsakter:

- a) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
- b) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
- c) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart

- d) Protokol om statsstøtte til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart
- e) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- f) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- g) Protokol om statsstøtte til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- h) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om handel med landbrugsprodukter
- i) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- j) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- k) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag til mindskelse af de økonomiske og sociale forskelle i Den Europæiske Union
- l) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Europæiske Atomenergifællesskab på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om Det Schweiziske Forbunds deltagelse i EU-programmer

- m) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om vilkår og betingelser for Det Schweiziske Forbunds deltagelse i Den Europæiske Unions Agentur for Rumprogrammet.

Udfærdiget i [...] den [...] i to eksemplarer på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, kroatisk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk, idet hver af disse tekster har samme gyldighed.

TIL BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede, der er behørigt bemyndiget hertil, undertegnet denne protokol.

(Underskriftsrubrik til virkning af, på alle 24 EU-sprog: "For Den Europæiske Union" og "For Det Schweiziske Forbund")

"BILAG A

Privilegier og immuniteter

ARTIKEL 1

(svarende til artikel 1 i protokol nr. 7)

Agenturets lokaler og bygninger er ukrænkelige. De er fritaget for ransagning, rekvisition, beslaglæggelse og ekspropriation. Agenturets ejendom og aktiver kan ikke uden bemyndigelse fra Den Europæiske Unions Domstol gøres til genstand for tvangsforanstaltninger, hvad enten disse er af administrativ eller judiciel art.

ARTIKEL 2

(svarende til artikel 2 i protokol nr. 7)

Agenturets arkiver er ukrænkelige.

ARTIKEL 3

(svarende til artikel 3 og 4 i protokol nr. 7)

1. Agenturet, dets aktiver, indtægter og øvrige ejendom er fritaget for alle direkte skatter.
2. Varer og tjenesteydelser, der eksporteres til agenturet til tjenestebrug fra Schweiz eller leveres til agenturet i Schweiz, er ikke underlagt nogen indirekte skatter og afgifter.
3. Der indrømmes momsfrigivelse, hvis den samlede købspris på de varer eller tjenesteydelser, der er angivet på fakturaen eller på et tilsvarende dokument, udgør mindst et hundrede CHF (inkl. skatter og afgifter). Agenturet er fritaget for al told, såvel som for forbud og restriktioner vedrørende indførsel og udførsel af genstande, der er bestemt til tjenestebrug; de således indførte genstande må ikke afhændes i Schweiz — hverken mod eller uden vederlag — medmindre det sker på betingelser, som godkendes af den schweiziske regering.
4. Fritagelse for moms, punktafgifter og andre indirekte afgifter sker ved eftergivelse, idet de relevante schweiziske formularer afleveres til leverandøren af varerne eller tjenesteydelserne.
5. Der indrømmes ingen fritagelse for skatter, afgifter og gebyrer, som blot udgør betaling for almennyttige offentlige ydelser.

ARTIKEL 4

(svarende til artikel 5 i protokol nr. 7)

Agenturet skal med hensyn til dets tjenstlige meddelelser og forsendelse af alle dets dokumenter på Schweiz' område tilstås samme behandling, som Schweiz tilstår diplomatiske repræsentationer.

Agenturets korrespondance og andre tjenstlige meddelelser må ikke være genstand for censur.

ARTIKEL 5

(svarende til artikel 6 i protokol nr. 7)

Passérsedler, der udstedes af Unionen til agenturets medlemmer og ansatte, anerkendes som gyldige rejsedokumenter på Schweiz' område. Disse passérsedler udstedes til tjenestemænd og øvrige ansatte på de betingelser, der er fastsat i vedtægten for tjenestemænd og ansættelsesvilkårene for Unionens øvrige ansatte (forordning nr. 31 (EØF), 11 (Euratom), om vedtægten for tjenestemænd og om ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i Det europæiske økonomiske Fællesskab og Det europæiske Atomenergifællesskab (EFT 45 af 14.6.1962, s. 1385) med senere ændringer).

ARTIKEL 6

(svarende til artikel 10 i protokol nr. 7)

Repræsentanterne for Unionens medlemsstater, som deltager i agenturets arbejde, såvel som deres rådgivere og tekniske eksperter, nyder under udøvelsen af deres hverv og under rejse til og fra mødestedet i Schweiz sædvanlige privilegier, immuniteter og lettelser.

ARTIKEL 7

(svarende til artikel 11 i protokol nr. 7)

Agenturets tjenestemænd og øvrige ansatte skal uanset deres nationalitet på Schweiz' område nyde følgende privilegier og immuniteter:

- a) fritagelse for retsforfølgning for de i embeds medfør foretagne handlinger, herunder mundtlige og skriftlige ytringer, dog med det forbehold, at bestemmelserne i traktaterne dels om reglerne vedrørende tjenestemænds og øvrige ansattes ansvar over for Unionen, dels om Den Europæiske Unions Domstols kompetence til at afgøre tvister mellem Unionen og dens tjenestemænd og øvrige ansatte, finder anvendelse. Denne fritagelse gælder også efter tjenesteforholdets ophør
- b) fritagelse sammen med deres ægtefæller og familiemedlemmer, der forsørges af dem, for indvandringsrestriktioner og bestemmelser om registrering af udlændinge

- c) med hensyn til valuta- og omvekslingsbestemmelser de samme lettelser, som sædvanligvis indrømmes tjenestemænd i internationale organisationer
- d) ret til ved deres tiltræden af stillingen i Schweiz toldfrit at indføre deres bohavede og ejendele samt ret til ved udløbet af deres tjenestetid i landet toldfrit at genudføre deres bohavede og ejendele, i begge tilfælde under forbehold af de betingelser, som Schweiz' regering måtte finde fornødne
- e) ret til toldfrit til personligt brug at indføre deres motorkøretøj, såfremt det er erhvervet i deres sidste bopælsland eller i det land, hvor de er statsborgere, under de vilkår, der gælder på dette lands hjemmemarked, samt ret til toldfrit at genudføre det, i begge tilfælde under forbehold af de betingelser, som Schweiz' regering måtte finde fornødne.

ARTIKEL 8

(svarende til artikel 12 i protokol nr. 7)

Løn, vederlag og honorarer, som agenturet udbetaler sine tjenestemænd og øvrige ansatte, beskattes til fordel for Unionen på de betingelser og efter den fremgangsmåde, som fastsættes ved EU-retten.

Tjenestemændene og de øvrige ansatte fritages for national, kantonale og kommunale beskatninger af løn, vederlag og honorarer, som de modtager fra agenturet.

ARTIKEL 9

(svarende til artikel 13 i protokol nr. 7)

Agenturets tjenestemænd og øvrige ansatte, som udelukkende med henblik på virksomhed i Agenturets tjeneste tager ophold i Schweiz i skattemæssig henseende ved deres tiltræden i Agenturets tjeneste, skal med hensyn til beskatning af indkomst og formue og til arveafgift samt til anvendelsen af de mellem Unionens medlemsstater og Schweiz indgåede overenskomster til undgåelse af dobbeltbeskatning af begge de nævnte stater betragtes, som om de havde bevaret deres tidligere bopæl, under forudsætning af at denne var beliggende i en af Unionens medlemsstater. Denne bestemmelse finder ligeledes anvendelse på ægtefællen, i det omfang denne ikke er selverhvervende, og på børn, som de i denne artikel nævnte personer tager vare på og forsørger.

Løsøre, der tilhører de i første stykke omhandlede personer, og som befinder sig i Schweiz, fritages for arveafgift i Schweiz; ved fastsættelsen af sådan afgift betragtes løsøret, under forbehold af tredjelandets ret og af eventuel anvendelse af bestemmelser i internationale overenskomster vedrørende dobbeltbeskatning, som om det befandt sig i den stat, hvor det skattemæssige hjemsted findes.

En bopæl, der udelukkende er erhvervet med henblik på virksomhed i andre internationale organisationers tjeneste, tages ikke i betragtning ved anvendelsen af denne artikels bestemmelser.

ARTIKEL 10

(svarende til artikel 14 i protokol nr. 7)

I EU-retten fastlægges den ordning for sociale ydelser, som gælder for Unionens tjenestemænd og øvrige ansatte.

Agenturets tjenestemænd og øvrige ansatte er ikke forpligtet til at tilslutte sig socialsikringsordningen i Schweiz, såfremt de allerede er omfattet af den ordning for sociale ydelser, som gælder for Unionens tjenestemænd og øvrige ansatte. Familiemedlemmer til ansatte i agenturet, som indgår i deres husstand, er dækket af den ordning for sociale ydelser, som gælder for Unionens tjenestemænd og øvrige ansatte, forudsat at de ikke er ansat af en anden arbejdsgiver end agenturet, og forudsat at de ikke oppebærer socialsikringsydelser fra en af Unionens medlemsstater eller fra Schweiz.

ARTIKEL 11

(svarende til artikel 15 i protokol nr. 7)

I EU-retten fastsættes det, hvilke grupper af agenturets tjenestemænd og øvrige ansatte bestemmelserne i artikel 7, 8 og 9 finder anvendelse på helt eller delvist.

Schweiz vil med regelmæssige mellemrum blive underrettet om navn, stilling og adresse på de tjenestemænd og øvrige ansatte, der tilhører disse grupper.

ARTIKEL 12

(svarende til artikel 17 i protokol nr. 7)

Privilegier, immuniteter og lettelser indrømmes agenturets tjenestemænd og øvrige ansatte udelukkende i agenturets interesse.

Agenturet skal ophæve den immunitet, der er tilstået en tjenestemand eller anden ansat, såfremt det skønner, at ophævelse af immuniteten ikke strider mod agenturets interesser.

ARTIKEL 13

(svarende til artikel 18 i protokol nr. 7)

Ved anvendelse af dette bilag A handler agenturet i gensidig forståelse med de pågældende EU-medlemsstaters eller Schweiz' ansvarlige myndigheder."

INSTITUTIONEL PROTOKOL
TIL AFTALEN MELLEM
DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB
OG DET SCHWEIZISKE FORBUND
OM LUFTFART

DEN EUROPÆISKE UNION, i det følgende benævnt "Unionen" eller "EU"

og

DET SCHWEIZISKE FORBUND, i det følgende benævnt "Schweiz",

i det følgende benævnt "de kontraherende parter",

DER HENVISER TIL, at Unionen og Schweiz er bundet af en lang række bilaterale aftaler, der dækker forskellige områder, og som fastsætter specifikke rettigheder og forpligtelser, der i visse henseender svarer til dem, der er fastsat i Unionen,

SOM MINDER OM, at formålet med disse bilaterale aftaler er at øge Europas konkurrenceevne og skabe tættere økonomiske bånd mellem de kontraherende parter baseret på lighed, gensidighed og den overordnede balance mellem deres fordele, rettigheder og forpligtelser,

SOM BESLUTTEDE at styrke og uddybe Schweiz' deltagelse i Unionens indre marked på grundlag af de samme regler som dem, der gælder for det indre marked, samtidig med at deres og deres institutioners uafhængighed respekteres og, for så vidt angår Schweiz, at de principper, der følger af direkte demokrati, føderalisme og den sektorspecifikke karakter af landets deltagelse i det indre marked, ligeledes respekteres,

SOM BEKRÆFTER, at den schweiziske forbundsdomstol, alle andre schweiziske domstole, Unionens medlemsstaters domstole og Den Europæiske Unions Domstol bevarer deres kompetence til at fortolke aftalen i individuelle sager,

SOM ER BEVIDSTE OM at sikre ensartethed på de nuværende og fremtidige områder, der
vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE BESTEMMELSER:

KAPITEL 1

ALMINDELIGE BESTEMMELSER

ARTIKEL 1

Mål

1. Formålet med denne protokol er at garantere de kontraherende parter, økonomiske aktører og enkeltpersoner bedre retssikkerhed, ligebehandling og lige vilkår på de områder, der vedrører det indre marked, der er omfattet af aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart, udfærdiget i Luxembourg den 21. juni 1999 (i det følgende benævnt "aftalen").
2. Med henblik herpå fastsætter denne protokol nye institutionelle løsninger, der fremmer en løbende og afbalanceret styrkelse af de økonomiske forbindelser mellem de kontraherende parter. I overensstemmelse med folkerettens principper fastlægger denne protokol navnlig aftalens institutionelle løsninger, som er fælles for de bilaterale aftaler, der er indgået eller skal indgås på områder, der vedrører det indre marked, og som Schweiz deltager i, uden at aftalens anvendelsesområde eller mål ændres, navnlig:
 - a) proceduren for tilpasning af aftalen til de EU-retsakter, der er relevante for aftalen
 - b) den ensartede fortolkning og anvendelse af aftalen og af de EU-retsakter, der er omhandlet deri

- c) overvågningen og anvendelsen af aftalen og
- d) proceduren for bilæggelse af tvister i forbindelse med aftalen.

ARTIKEL 2

Forhold til aftalen

1. Denne protokol samt bilaget og tillægget dertil udgør en integreret del af aftalen.
2. De bestemmelser i aftalen, der ophæves ved denne protokol, er anført nedenfor:
 - a) artikel 1, stk. 2
 - b) artikel 17
 - c) artikel 18, stk. 1
 - d) artikel 22
 - e) artikel 23
 - f) artikel 29
 - g) artikel 30, stk. 2

h) artikel 31 og

i) artikel 35, stk. 2.

3. Henvisninger i aftalen til "Det Europæiske Fællesskab" eller "Fællesskabet" gælder som henvisninger til Unionen.

ARTIKEL 3

Bilaterale aftaler på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i

1. Eksisterende og fremtidige bilaterale aftaler mellem Unionen og Schweiz på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i, betragtes som et sammenhængende hele, der sikrer afbalancerede rettigheder og forpligtelser mellem Unionen og Schweiz.

2. Aftalen udgør en bilateral aftale på et område, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i.

KAPITEL 2

TILPASNING AF AFTALEN TIL EU-RETSAKTER

ARTIKEL 4

Deltagelse i udarbejdelsen af EU-retsakter ("beslutningstagning")

1. Når Europa-Kommissionen (i det følgende benævnt "Kommissionen") udarbejder et forslag til EU-retsakt i overensstemmelse med traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (i det følgende benævnt "TEUF") på et område, der er omfattet af aftalen, underretter den Schweiz herom og hører uformelt Schweiz' eksperter på samme måde, som den anmoder om synspunkter fra eksperter fra EU-medlemsstaterne med henblik på udarbejdelsen af dens forslag. Hvis en af de kontraherende parter anmoder herom, finder en indledende udveksling af synspunkter sted i det fælles udvalg.

På en af de kontraherende parters anmodning fører de på ny samråd i det fælles udvalg på vigtige tidspunkter i fasen forud for Unionens vedtagelse af retsakten, i en løbende informationsudvekslings- og høringsproces.

2. Når Kommissionen i overensstemmelse med TEUF udarbejder delegerede retsakter vedrørende Unionens basisretsakter på et område, der er omfattet af aftalen, sikrer den, at Schweiz i videst muligt omfang deltager i udarbejdelsen af udkastene, og hører Schweiz' eksperter på samme grundlag, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter.

3. Når Kommissionen i overensstemmelse med TEUF udarbejder gennemførelsesretsakter vedrørende Unionens basisretsakter på et område, der er omfattet af aftalen, sikrer den, at Schweiz i videst muligt omfang deltager i udarbejdelsen af de udkast, som senere forelægges de udvalg, der bistår Kommissionen i udøvelsen af dennes gennemførelsesbeføjelser, og hører Schweiz' eksperter på samme grundlag, som den hører EU-medlemsstaternes eksperter.
4. Schweiz' eksperter inddrages i arbejdet i udvalg, der ikke er omfattet af stk. 2 og 3, når dette er nødvendigt for at sikre, at aftalen fungerer korrekt. Det fælles udvalg udarbejder og ajourfører en liste over disse udvalg og, hvis det er relevant, andre udvalg med lignende karakteristika.
5. Denne artikel finder ikke anvendelse på EU-retsakter eller bestemmelser heri, der er omfattet af anvendelsesområdet for en undtagelse som omhandlet i artikel 5, stk. 7.

ARTIKEL 5

Integration af Unionens retsakter

1. For at garantere retssikkerheden og ensartetheden af lovgivningen på områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz i medfør af aftalen deltager i, sikrer Schweiz og Unionen, at EU-retsakter, der vedtages på et område, der er omfattet af aftalen, integreres i aftalen så hurtigt som muligt efter vedtagelsen.
2. EU-retsakter, der er integreret i aftalen i overensstemmelse med stk. 4, udgør ved deres integration i aftalen en del af Schweiz' retsorden med forbehold af eventuelle tilpasninger, der vedtages ved en afgørelse af det fælles udvalg.

3. Når Unionen vedtager en retsakt på et område, der er omfattet af aftalen, giver den gennem det fælles udvalg hurtigst muligt Schweiz underretning herom. Efter anmodning fra en af de kontraherende parter udveksler det fælles udvalg synspunkter herom.
4. Det fælles udvalg handler i overensstemmelse med stk. 1 ved så hurtigt som muligt at vedtage en afgørelse om ændring af bilaget til aftalen, herunder de nødvendige tilpasninger.
5. Uden at dette berører stk. 1 og 2, kan det fælles udvalg, hvis det er nødvendigt for at sikre sammenhæng mellem aftalen og dens bilag som ændret i henhold til stk. 4, foreslå en revision af aftalen med henblik på de kontraherende parters godkendelse i overensstemmelse med deres interne procedurer.
6. Henvisninger i aftalen til EU-retsakter, der ikke længere er i kraft, gælder som henvisninger til den ophævelsesretsakt, der er integreret i bilaget til aftalen, med virkning fra ikrafttrædelsen af det fælles udvalgs afgørelse om den tilsvarende ændring af bilaget til aftalen i henhold til stk. 4, medmindre andet er fastsat i nævnte afgørelse.
7. Forpligtelsen i stk. 1 finder ikke anvendelse på EU-retsakter eller bestemmelser heri, der er omfattet af en undtagelse. Aftalen indeholder ingen undtagelse.
8. Med forbehold af artikel 6 træder det fælles udvalgs afgørelser i henhold til stk. 4 i kraft straks, men under ingen omstændigheder før den dato, hvor den tilsvarende EU-retsakt finder anvendelse i Unionen.
9. De kontraherende parter samarbejder i god tro under hele proceduren i denne artikel for at lette beslutningstagningen.

ARTIKEL 6

Schweiz' opfyldelse af forfatningsmæssige krav

1. Under den udveksling af synspunkter, der er omhandlet i artikel 5, stk. 3, underretter Schweiz Unionen om, hvorvidt Schweiz først skal opfylde visse forfatningsmæssige krav, før en afgørelse som omhandlet i artikel 5, stk. 4, bliver bindende.
 2. Hvis den i artikel 5, stk. 4, omhandlede afgørelse først bliver bindende efter, at Schweiz opfylder forfatningsmæssige krav, har Schweiz en frist på højst to år fra datoen for den i stk. 1 omhandlede underretning, medmindre der indledes en folkeafstemningsprocedure, i hvilket tilfælde denne periode forlænges med et år.
 3. Indtil Schweiz meddeler opfyldelsen af de forfatningsmæssige krav, anvender de kontraherende parter midlertidigt den i artikel 5, stk. 4, omhandlede afgørelse, medmindre Schweiz meddeler Unionen, at den midlertidige anvendelse af afgørelsen ikke er mulig, og begrundet dette.
- Den midlertidige anvendelse kan under ingen omstændigheder finde sted før den dato, hvor den tilsvarende EU-retsakt finder anvendelse i Unionen.
4. Når de i stk. 1 omhandlede forfatningsmæssige krav er opfyldt, giver Schweiz straks Unionen meddelelse herom gennem det fælles udvalg.
 5. Afgørelsen træder i kraft på den dag, hvor den i stk. 4 omhandlede meddelelse gives, men under ingen omstændigheder før den dato, hvor den tilsvarende EU-retsakt finder anvendelse i Unionen.

KAPITEL 3

FORTOLKNING OG ANVENDELSE AF AFTALEN

ARTIKEL 7

Princippet om ensartet fortolkning

1. Med henblik på at nå målene i artikel 1 og i overensstemmelse med folkerettens principper fortolkes og anvendes de bilaterale aftaler på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i, og de EU-retsakter, der er omhandlet i sådanne aftaler, ensartet på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i.
2. De EU-retsakter, der er omhandlet i aftalen, og, i det omfang deres anvendelse omfatter EU-retlige begreber, aftalens bestemmelser fortolkes og anvendes i overensstemmelse med Den Europæiske Unions Domstols retspraksis forud for eller efter undertegnelsen af aftalen.

ARTIKEL 8

Princippet om effektiv og harmonisk anvendelse

1. Kommissionen og de kompetente schweiziske myndigheder samarbejder og bistår hinanden med at sikre tilsynet med aftalens anvendelse. De kan udveksle oplysninger om aktiviteterne i forbindelse med tilsynet med aftalens anvendelse. De kan udveksle synspunkter og drøfte spørgsmål af fælles interesse.
2. Hver kontraherende part træffer passende foranstaltninger til at sikre en effektiv og harmonisk anvendelse af aftalen på sit område.
3. Tilsynet med aftalens anvendelse føres i fællesskab af de kontraherende parter i det fælles udvalg.

Hvis Kommissionen eller de kompetente schweiziske myndigheder får kendskab til et tilfælde af ukorrekt anvendelse, kan sagen indbringes for det fælles udvalg med henblik på at finde en acceptabel løsning.

4. Kommissionen og de kompetente schweiziske myndigheder overvåger hver især den anden kontraherende parts anvendelse af aftalen. Proceduren i artikel 10 finder anvendelse.

I det omfang visse af EU-institutionernes tilsynskompetencer over for en kontraherende part er nødvendige for at sikre en effektiv og harmonisk anvendelse af aftalen, såsom undersøgelses- og beslutningsbeføjelser, skal disse fastsættes specifikt i aftalen.

ARTIKEL 9

Princippet om eksklusivitet

De kontraherende parter forpligter sig til ikke at indbringe tvister vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af aftalen og de EU-retsakter, der er omhandlet deri, eller, hvor det er relevant, vedrørende aftalens overensstemmelse med en afgørelse vedtaget af Kommissionen på grundlag af aftalen, for andre tvistbilægelsesmekanismer end dem, der er fastsat i denne protokol.

ARTIKEL 10

Procedure i tilfælde af vanskeligheder med fortolkningen eller anvendelsen

1. I tilfælde af vanskeligheder med fortolkningen eller anvendelsen af aftalen eller af en EU-retsakt, der er omhandlet deri, fører de kontraherende parter samråd i det fælles udvalg for at finde en løsning, der er acceptabel for begge parter. Med henblik herpå forelægges alle nyttige oplysninger for det fælles udvalg, således at det kan foretage en detaljeret undersøgelse af situationen. Det fælles udvalg undersøger alle muligheder, der gør det muligt at opretholde aftalens korrekte funktion.
2. Hvis det fælles udvalg ikke er i stand til at finde en løsning på det i stk. 1 omhandlede problem senest tre måneder efter den dato, hvor vanskeligheden blev forelagt det, kan hver af de kontraherende parter anmode om, at en voldgiftsret bilægger tvisten i overensstemmelse med reglerne i tillægget.

3. Hvis tvisten indebærer et spørgsmål om fortolkningen eller anvendelsen af en bestemmelse som omhandlet i artikel 7, stk. 2, og hvis fortolkningen af denne bestemmelse er relevant for tvistens afgørelse og nødvendig for, at voldgiftsretten kan træffe afgørelse, forelægger den dette spørgsmål for Den Europæiske Unions Domstol.

Hvis tvisten indebærer et spørgsmål om fortolkningen eller anvendelsen af en bestemmelse, der falder ind under anvendelsesområdet for en undtagelse fra forpligtelsen til dynamisk tilpasning, der er omhandlet i artikel 5, stk. 7, og hvis tvisten ikke omfatter fortolkning eller anvendelse af EU-retlige begreber, bilægger voldgiftsretten tvisten uden forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol.

4. Hvis voldgiftsretten forelægger et spørgsmål for Den Europæiske Unions Domstol i henhold til stk. 3 gælder følgende:

- a) Den Europæiske Unions Domstols afgørelse er bindende for voldgiftsretten og
- b) Schweiz har de samme rettigheder som medlemsstaterne og Unionens institutioner og er underlagt de samme procesregler ved Den Europæiske Unions Domstol med de fornødne ændringer.

5. Hver kontraherende part træffer alle nødvendige foranstaltninger for i god tro at efterkomme voldgiftsrettens afgørelse.

Den kontraherende part, der ifølge voldgiftsrettens afgørelse ikke har overholdt aftalen, underretter gennem det fælles udvalg den anden kontraherende part om de foranstaltninger, den har truffet for at efterkomme voldgiftsrettens afgørelse.

ARTIKEL 11

Kompensationsforanstaltninger

1. Hvis den kontraherende part, der ifølge voldgiftsrettens afgørelse ikke har overholdt aftalen, ikke inden for en rimelig frist, der er fastsat i overensstemmelse med tillæggets artikel IV.2, stk. 6, underretter den anden kontraherende part om de foranstaltninger, den har truffet for at efterkomme voldgiftsrettens afgørelse, eller hvis den anden kontraherende part finder, at de meddelte foranstaltninger ikke er i overensstemmelse med voldgiftsrettens afgørelse, kan denne anden kontraherende part vedtage forholdsmæssige kompensationsforanstaltninger inden for rammerne af aftalen eller enhver anden bilateral aftale på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i (i det følgende benævnt "kompensationsforanstaltninger"), for at afhjælpe en potentiel ubalance. Den meddeler den kontraherende part, der ifølge voldgiftsrettens afgørelse ikke har overholdt aftalen, om kompensationsforanstaltningerne, som skal specificeres i meddelelsen. Disse kompensationsforanstaltninger får virkning tre måneder efter datoen for denne meddelelse.
2. Hvis det fælles udvalg ikke inden for en måned fra datoen for meddelelsen om de påtænkte kompensationsforanstaltninger har truffet afgørelse om at suspendere, ændre eller annullere disse kompensationsforanstaltninger, kan hver af de kontraherende parter indbringe spørgsmålet om foranstaltningernes forholdsmæssighed til voldgift i overensstemmelse med tillægget.
3. Voldgiftsretten træffer afgørelse inden for de frister, der er fastsat i artikel III.8, stk. 4, i tillægget.
4. Kompensationsforanstaltninger har ikke tilbagevirkende kraft. Navnlig skal enkeltpersoners og erhvervsdrivendes rettigheder og forpligtelser, som de har erhvervet inden kompensationsforanstaltningernes ikrafttræden, bevares.

ARTIKEL 12

Samarbejde mellem jurisdiktioner

1. For at fremme en ensartet fortolkning etablerer den schweiziske forbundsdomstol og Den Europæiske Unions Domstol en dialog og aftaler de nærmere bestemmelser herfor.
2. Schweiz har ret til at indgive processkrifter eller skriftlige bemærkninger til Den Europæiske Unions Domstol, når en domstol i en EU-medlemsstat forelægger et spørgsmål om fortolkningen af aftalen eller en bestemmelse i en EU-retsakt, som der henvises til deri, for Den Europæiske Unions Domstol med henblik på en præjudiciel afgørelse.

KAPITEL 4

ANDRE BESTEMMELSER

ARTIKEL 13

Finansielt bidrag

1. Schweiz bidrager til finansieringen af aktiviteter i forbindelse med Unionens agenturer, informationssystemer og andre aktiviteter, der er anført i artikel 1 i bilaget, og som det har adgang til, i overensstemmelse med denne artikel og bilaget.

Det fælles udvalg kan vedtage en afgørelse om ændring af dette bilag.

2. Unionen kan når som helst suspendere Schweiz' deltagelse i de aktiviteter, der er omhandlet i stk. 1, hvis Schweiz ikke overholder betalingsfristen i overensstemmelse med betalingsbetingelserne i artikel 2 i bilaget.

Hvis Schweiz ikke overholder en betalingsfrist, sender Unionen Schweiz en formel rykkerskrivelse. Hvis der ikke er foretaget fuld betaling senest 30 dage efter modtagelsen af den formelle rykkerskrivelse, kan Unionen suspendere Schweiz' deltagelse i den pågældende aktivitet.

3. Det finansielle bidrag har form af summen af:

- a) et operationelt bidrag og
- b) et deltagelsesgebyr.

4. Det finansielle bidrag har form af et årligt finansielt bidrag, som forfalder til betaling på de datoer, der er fastsat i de indkaldelser af bidrag, som Kommissionen har udsendt.

5. Det operationelle bidrag baseres på en fordelingsnøgle defineret som forholdet mellem Schweiz' bruttonationalprodukt (BNP) i markedspriser og Unionens BNP i markedspriser.

Med henblik herpå er de kontraherende parter tal for BNP i markedspriser de seneste foreliggende tal pr. 1. januar i det år, hvor den årlige betaling finder sted, som oplyst af Den Europæiske Unions Statistiske Kontor (Eurostat) under behørig hensyntagen til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om samarbejde om statistik, der blev udfærdiget i Luxembourg den 26. oktober 2004. Hvis den aftale ophører med at finde anvendelse, er Schweiz' BNP det, der er fastlagt på grundlag af data fra Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling.

6. Det operationelle bidrag for hvert EU-agentur beregnes ved at anvende fordelingsnøglen på det pågældende agenturs årlige vedtagne budget, der er opført på den eller de relevante EU-subsidiebudgetposter for det pågældende år, idet der for hvert agentur tages hensyn til eventuelle justerede operationelle bidrag som defineret i artikel 1 i bilaget.

Det operationelle bidrag til informationssystemerne og andre aktiviteter beregnes ved at anvende fordelingsnøglen på det relevante budget for det pågældende år som fastsat i dokumenterne til gennemførelse af budgettet, såsom arbejdsprogrammer eller kontrakter.

Alle referencebeløb baseres på forpligtelsesbevillinger.

7. Det årlige deltagelsesgebyr udgør 4 % af det årlige operationelle bidrag som beregnet i overensstemmelse med stk. 5 og 6.

8. Kommissionen giver Schweiz tilstrækkelige oplysninger om beregningen af det finansielle bidrag. Disse oplysninger gives under behørig hensyntagen til Unionens fortroligheds- og databeskyttelsesregler.

9. Alle bidrag fra Schweiz eller betalinger fra Unionen og beregningen af beløb, der forfalder til betaling eller modtages, foretages i euro.

10. Hvis denne protokols ikrafttræden ikke falder sammen med begyndelsen af et kalenderår, justeres Schweiz' operationelle bidrag for det pågældende år efter den metode og de betalingsbetingelser, der er fastsat i artikel 5 i bilaget.

11. Bilaget indeholder de detaljerede bestemmelser om anvendelsen af denne artikel.

12. Tre år efter denne protokols ikrafttræden og derefter hvert tredje år gennemgår det fælles udvalg betingelserne for Schweiz' deltagelse, jf. artikel 1 i bilaget, og tilpasser dem, hvis det er relevant.

ARTIKEL 14

Henvisninger til områder

Når der i de EU-retsakter, der er integreret i aftalen, henvises til områderne "Den Europæiske Union", "EU", "Unionen", "fællesmarkedet" eller "det indre marked", skal disse henvisninger i forbindelse med aftalen forstås som henvisninger til de områder, som er omhandlet i aftalens artikel 34.

ARTIKEL 15

Henvisninger til statsborgere i Unionens medlemsstater

Når der i de EU-retsakter, der er integreret i aftalen, henvises til statsborgere i Unionens medlemsstater, skal disse henvisninger i forbindelse med aftalen forstås som henvisninger til statsborgere i EU-medlemsstaterne og Schweiz.

ARTIKEL 16

EU-retsakternes ikrafttræden og gennemførelse

Bestemmelser om ikrafttræden eller gennemførelse i de EU-retsakter, der er integreret i aftalen, er ikke relevante for aftalen.

Fristerne og datoerne for, hvornår Schweiz skal sætte EU-retsakter i kraft og gennemføre de afgørelser, der integrerer dem i aftalen, følger af artikel 5, stk. 8, og artikel 6, stk. 5, samt af bestemmelserne om overgangsordninger.

ARTIKEL 17

Henvisninger til, hvem EU-retsakter er rettet til

Bestemmelser om, at en EU-retsakt, der er integreret i aftalen, er rettet til EU-medlemsstaterne, er ikke relevante for aftalen.

KAPITEL 5

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL 18

Gennemførelse

1. De kontraherende parter træffer alle nødvendige generelle eller særlige foranstaltninger for at sikre, at de forpligtelser, aftalen fører med sig, opfyldes, og afstår fra alle foranstaltninger, der kunne bringe opfyldelsen af aftalens målsætninger i fare.
2. De kontraherende parter træffer alle de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre det tilsigtede resultat af de EU-retsakter, som der henvises til i aftalen, og afholder sig fra alle foranstaltninger, der kan bringe virkeliggørelsen af disse retsakters mål i fare.

ARTIKEL 19

Ikrafttrædelsesdato

1. Denne protokol ratificeres eller godkendes af de kontraherende parter efter deres egne procedurer. De kontraherende parter giver hinanden meddelelse om fuldførelsen af de interne procedurer, der er nødvendige for denne protokols ikrafttræden.

2. Denne protokol træder i kraft den første dag i den anden måned efter den sidste meddelelse vedrørende følgende retsakter:

- a) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
- b) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
- c) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart
- d) Protokol om statsstøtte til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart
- e) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- f) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- g) Protokol om statsstøtte til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- h) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om handel med landbrugsprodukter

- i) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- j) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- k) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag til mindskelse af de økonomiske og sociale forskelle i Den Europæiske Union
- l) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Europæiske Atomenergifællesskab på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om Det Schweiziske Forbunds deltagelse i EU-programmer
- m) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om vilkår og betingelser for Det Schweiziske Forbunds deltagelse i Den Europæiske Unions Agentur for Rumprogrammet.

ARTIKEL 20

Ændringer og opsigelse

1. Denne protokol kan på et hvilket som helst tidspunkt ændres ved aftale mellem de kontraherende parter.
2. Hvis aftalen opsiges i overensstemmelse med aftalens artikel 36, stk. 3, ophører denne protokol med at være i kraft på den dato, der er omhandlet i aftalens artikel 36, stk. 4.

3. De rettigheder og forpligtelser, som enkeltpersoner og økonomiske aktører i medfør af aftalen har erhvervet inden den dato, hvor aftalen ophører med at være i kraft, berøres ikke af aftalens ophør. De kontraherende parter fastlægger efter fælles overenskomst udfaldet med hensyn til rettigheder, der er ved at blive erhvervet.

Udfærdiget i [...] den [...] i to eksemplarer på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, kroatisk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk, idet hver af disse tekster har samme gyldighed.

TIL BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede, der er behørigt bemyndiget hertil, undertegnet denne protokol.

(Underskriftsrubrik til virkning af, på alle 24 EU-sprog: "For Den Europæiske Union" og "For Det Schweiziske Forbund")

BILAG OM ANVENDELSEN AF PROTOKOLLENS ARTIKEL 13

ARTIKEL 1

Liste over aktiviteter i forbindelse med Unionens agenturer, informationssystemer og andre aktiviteter, som Schweiz skal bidrage finansielt til

Schweiz bidrager finansielt til følgende:

- a) agenturer:
ingen.
- b) informationssystemer:
ingen.
- c) andre aktiviteter:
ingen.

ARTIKEL 2

Betalingsbetingelser

1. Betalinger, der forfalder i henhold til protokollens artikel 13, foretages i overensstemmelse med denne artikel.
2. Når Kommissionen indkalder bidrag for regnskabsåret, meddeler den Schweiz følgende oplysninger:
 - a) størrelsen af det operationelle bidrag og
 - b) størrelsen af deltagelsesgebyret.
3. Kommissionen meddeler snarest muligt og senest den 16. april i hvert regnskabsår Schweiz følgende oplysninger i forbindelse med Schweiz' deltagelse:
 - a) beløbene for de forpligtelsesbevillinger i det årligt vedtagne EU-budget, der er opført på den eller de relevante EU-subsidiebudgetposter for det pågældende år for hvert EU-agentur, idet der for hvert agentur tages hensyn til eventuelle justerede operationelle bidrag som defineret i artikel 1, og beløbene for de forpligtelsesbevillinger vedrørende det vedtagne EU-budget for det pågældende år til det relevante budget for informationssystemerne og andre aktiviteter, der dækker Schweiz' deltagelse i overensstemmelse med artikel 1
 - b) beløbet for det deltagelsesgebyr, der er omhandlet i protokollens artikel 13, stk. 7 og

- c) for så vidt angår agenturer, i år N+1, beløbene for de budgetmæssige forpligtelser, der er indgået på grundlag af forpligtelsesbevillinger, som er godkendt i år N på den eller de relevante EU-subsidiebudgetposter vedrørende det årlige EU-budget, der er opført på den eller de relevante EU-subsidiebudgetposter for år N.

4. Kommissionen fremlægger på grundlag af sit budgetforslag et overslag over oplysninger i henhold til stk. 3, litra a) og b), hurtigst muligt og senest den 1. september i regnskabsåret.

5. Kommissionen sender senest den 16. april og, hvis det er relevant for det pågældende agentur, det pågældende informationssystem eller en anden pågældende aktivitet, tidligst den 22. oktober og senest den 31. oktober i hvert regnskabsår en indkaldelse af bidrag til Schweiz svarende til Schweiz' bidrag i henhold til aftalen for hvert af de agenturer, informationssystemer og andre aktiviteter, som Schweiz deltager i.

6. De(n) indkaldelse(r) af midler, der er omhandlet i stk. 5, struktureres i rater som følger:

- a) den første tranche for hvert år i forbindelse med indkaldelsen af bidrag, der skal udsendes senest den 16. april, svarer til et beløb, der højst svarer til det anslåede årlige finansielle bidrag til det pågældende agentur, det pågældende informationssystem eller den pågældende aktivitet, jf. stk. 4;

senest 60 dage efter udsendelsen af indkaldelsen af bidrag betaler Schweiz det beløb, der er anført i denne indkaldelse af bidrag.

- b) hvor det er relevant, svarer årets anden tranche i forbindelse med indkaldelsen af bidrag, der udstedes tidligst den 22. oktober og senest den 31. oktober, til forskellen mellem det beløb, der er omhandlet i stk. 4, og det beløb, der er omhandlet i stk. 5, hvis det beløb, der er omhandlet i stk. 5, er højere.

Senest den 21. december betaler Schweiz det beløb, der er anført i denne indkaldelse af bidrag.

For hver indkaldelse af bidrag kan Schweiz foretage særskilte betalinger for hvert agentur, informationssystem eller anden aktivitet.

7. Kommissionen sender en enkelt indkaldelse af bidrag i protokollens første gennemførelsesår senest 90 dage efter protokollens ikrafttræden.

Senest 60 dage efter udsendelsen af indkaldelsen af bidrag betaler Schweiz det beløb, der er anført i denne indkaldelse af bidrag.

8. Enhver forsinkelse i betalingen af det finansielle bidrag medfører, at Schweiz skal betale morarenter af det udestående beløb fra forfaldsdagen frem til den dag, hvor det udestående beløb betales fuldt ud.

Rentesatsen for fordringer, der ikke er betalt på forfaldsdagen, er den sats, som Den Europæiske Centralbank den første dag i forfaldsmånedens anvender på sine vigtigste refinansieringstransaktioner, og som offentliggøres i C-udgaven af *Den Europæiske Unions Tidende*, eller 0 %, idet den højeste sats finder anvendelse, plus 3,5 procentpoint.

ARTIKEL 3

Justering af det finansielle bidrag fra Schweiz til Unionens agenturer i lyset af gennemførelsen

Justeringen af Schweiz' finansielle bidrag til EU-agenturer foretages i år $N + 1$, hvor det indledende operationelle bidrag op- eller nedjusteres med forskellen mellem det indledende operationelle bidrag og et justeret bidrag, der beregnes ved at anvende fordelingsnøglen for år N på de budgetmæssige forpligtelser, som er indgået på grundlag af forpligtelsesbevillinger, der er godkendt i år N under den eller de relevante EU-subsidiebudgetpost(er). Hvor det er relevant, skal der i forskellen tages hensyn for hvert agentur til det regionalt justerede operationelle bidrag som defineret i artikel 1.

ARTIKEL 4

Eksisterende ordninger

Protokollens artikel 13 og nærværende bilag finder ikke anvendelse på særlige ordninger mellem Schweiz og Unionen, som omfatter finansielle bidrag fra Schweiz. De agenturer, informationssystemer og andre aktiviteter, der er omfattet af sådanne ordninger, er følgende:

Den Europæiske Unions Luftfartssikkerhedsagentur, som er oprettet ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2018/1139 af 4. juli 2018 om fælles regler for civil luftfart og oprettelse af Den Europæiske Unions Luftfartssikkerhedsagentur og om ændring af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2111/2005, (EF) nr. 1008/2008, (EU) nr. 996/2010, (EU) nr. 376/2014 og direktiv 2014/30/EU og 2014/53/EU og om ophævelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 552/2004 og (EF) nr. 216/2008 og Rådets forordning (EØF) nr. 3922/91 (EUT L 212 af 22.8.2018, s. 1), hvor den finder anvendelse i henhold til bilaget til aftalen.

ARTIKEL 5

Overgangsordninger

Hvis datoen for protokollens ikrafttræden ikke er den 1. januar, finder denne artikel anvendelse uanset artikel 2.

For protokollens første gennemførelsesår, for så vidt angår det operationelle bidrag, der skal betales for det pågældende år, og som gælder for det relevante agentur, den relevante informationssystem eller en anden relevant aktivitet, jf. protokollens artikel 13 og artikel 1-3 i nærværende bilag, nedsættes det operationelle bidrag pro rata temporis ved at gange det skyldige årlige operationelle bidrag med forholdet mellem følgende:

- a) antallet af kalenderdage fra datoen for protokollens ikrafttræden til den 31. december i det pågældende år og
- b) det samlede antal kalenderdage i det pågældende år.

TILLÆG OM VOLDGIFTSRETEN

KAPITEL I

INDLEDENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL I.1

Anvendelsesområde

Hvis en af de kontraherende parter (i det følgende benævnt "parterne") indbringer en tvist for voldgiftsretten i overensstemmelse med protokollens artikel 10, stk. 2, eller artikel 11, stk. 2, finder reglerne i dette tillæg anvendelse.

ARTIKEL I.2

Justitskontor og sekretariatsopgaver

Den Faste Voldgiftsrets internationale kontor i Haag (i det følgende benævnt "voldgiftsrettens internationale kontor") varetager funktionen som justitskontor samt de nødvendige sekretariatsopgaver.

ARTIKEL I.3

Meddelelser og beregning af frister

1. Meddelelser og forslag kan sendes ved hjælp af ethvert kommunikationsmiddel, der certificerer eller gør det muligt at certificere deres fremsendelse.
2. Sådanne meddelelser kan kun sendes elektronisk, hvis en part har udpeget eller godkendt en adresse specifikt til dette formål.
3. Sådanne meddelelser, der forkyndes for parterne, sendes for Schweiz' vedkommende til Europaafdelingen under det føderale udenrigsministerium og for Unionens vedkommende til Kommissionens Juridiske Tjeneste.
4. Enhver frist, der fastsættes i dette tillæg, løber fra dagen efter, at en begivenhed indtræffer, eller en handling finder sted. Hvis sidste dag for indgivelse af et dokument ikke er en arbejdsdag i EU's institutioner eller for Schweiz' regering, udløber fristen for indgivelse af dokumentet den første efterfølgende arbejdsdag. Dage, der ligger inden for fristen og som ikke er arbejdsdage, tælles med.

ARTIKEL I.4

Meddelelse om voldgift

1. Den part, der tager initiativ til at anvende voldgift (i det følgende benævnt "klageren"), sender en meddelelse om voldgift til den anden part (i det følgende benævnt "den indklagede") og til voldgiftsrettens internationale kontor.

2. Voldgiftssagen anses for at begynde dagen efter den dato, hvor den indklagede modtager meddelelsen om voldgift.
3. Meddelelsen om voldgift skal indeholde følgende oplysninger:
 - a) kravet om, at tvisten henvises til voldgift
 - b) parternes navne og kontaktoplysninger
 - c) navn og adresse på klagerens repræsentant(er)
 - d) retsgrundlaget for sagen (protokollens artikel 10, stk. 2, eller artikel 11, stk. 2) og:
 - i) i de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 2, det spørgsmål, der ligger til grund for tvisten, som officielt opført på det fælles udvalgs dagsorden i overensstemmelse med protokollens artikel 10, stk. 1 og
 - ii) i de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 11, stk. 2, voldgiftsrettens afgørelse, eventuelle gennemførte foranstaltninger som omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 5, og de omtvistede kompensationsforanstaltninger
 - e) angivelse af den eller de regler, der er årsag til tvisten, eller som hænger sammen med den
 - f) en kort beskrivelse af tvisten og
 - g) udpegelse af en voldgiftsmand eller, hvis der skal udpeges fem voldgiftsmænd, udpegelse af to voldgiftsmænd.

4. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 3, kan meddelelsen om voldgift også indeholde oplysninger om, hvorvidt det er nødvendigt at foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol.

5. Eventuelle påstande om, at meddelelsen om voldgift er utilstrækkelig, er ikke til hinder for etableringen af voldgiftsretten. Tvisten afgøres endeligt af voldgiftsretten.

ARTIKEL I.5

Svar på meddelelsen om voldgift

1. Senest 60 dage efter modtagelsen af meddelelsen om voldgift sender den indklagede et svar herpå til klageren og voldgiftsrettens internationale kontor, som skal indeholde følgende oplysninger:

- a) parternes navne og kontaktoplysninger
- b) navn og adresse på den indklagedes repræsentant(er)
- c) svar på de oplysninger i meddelelsen om voldgift, der er omhandlet i artikel I.4, stk. 3, litra d)-f) og
- d) udpegelse af en voldgiftsmand eller, hvis der skal udpeges fem voldgiftsmænd, udpegelse af to voldgiftsmænd.

2. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 3, kan svaret på meddelelsen om voldgift også indeholde svar på de oplysninger i meddelelsen om voldgift, der er omhandlet i dette tillægs artikel I.4, stk. 4, samt oplysninger om, hvorvidt det er nødvendigt at foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol.

3. Den indklagedes manglende, ufuldstændige eller forsinkede svar på meddelelsen om voldgift er ikke til hinder for etableringen af en voldgiftsret. Tvisten afgøres endeligt af voldgiftsretten.

4. Hvis den indklagede i sit svar på meddelelsen om voldgift anmoder om, at voldgiftsretten skal bestå af fem voldgiftsmænd, udpeger klageren en yderligere voldgiftsmand senest 30 dage efter modtagelsen af svaret på meddelelsen om voldgift.

ARTIKEL I.6

Repræsentation og bistand

1. Parterne repræsenteres ved voldgiftsretten af en eller flere repræsentanter. Repræsentanterne kan bistås af rådgivere eller advokater.

2. Enhver udskiftning af repræsentanter eller ændringer af deres adresser meddeles den anden part, voldgiftsrettens internationale kontor og voldgiftsretten. Voldgiftsretten kan til enhver tid på eget initiativ eller efter anmodning fra en part anmode om dokumentation for de beføjelser, der er tillagt parternes repræsentanter.

KAPITEL II

VOLDGIFTSRETTENS SAMMENSÆTNING

ARTIKEL II.1

Antallet af voldgiftsmænd

Voldgiftsretten består af tre voldgiftsmænd. Hvis klageren i sin meddelelse om voldgift eller den indklagede i sit svar på meddelelsen om voldgift anmoder herom, skal voldgiftsretten bestå af fem voldgiftsmænd.

ARTIKEL II.2

Udpegelse af voldgiftsmænd

1. Hvis der skal udpeges tre voldgiftsmænd, udpeger hver af parterne en af dem. De to voldgiftsmænd, der udpeges af parterne, udvælger den tredje voldgiftsmand, som skal være formand for voldgiftsretten.
2. Hvis der skal udpeges fem voldgiftsmænd, udpeger hver af parterne to af dem. De fire voldgiftsmænd, der udpeges af parterne, udvælger den femte voldgiftsmand, som skal være formand for voldgiftsretten.

3. Hvis voldgiftsmændene ikke senest 30 dage efter, at den sidste voldgiftsmand er blevet udpeget af parterne, er nået til enighed om valget af formand for voldgiftsretten, udpeges formanden af generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret.

4. For at lette udvælgelsen af voldgiftsmænd til voldgiftsretten udarbejdes der en vejledende liste over personer med de i stk. 6 omhandlede kvalifikationer, som ajourføres og skal være fælles for alle bilaterale aftaler på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i, samt for aftalen mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om sundhed, udfærdiget i [...] den [...] (i det følgende benævnt "sundhedsaftalen"), aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om handel med landbrugsprodukter, udfærdiget i Luxembourg den 21. juni 1999 (i det følgende benævnt "aftalen om handel med landbrugsprodukter") og aftalen mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag til mindskelse af de økonomiske og sociale forskelle i Den Europæiske Union, udfærdiget i [...] den [...] (i det følgende benævnt "aftalen om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag"). Med henblik på aftalen vedtager det fælles udvalg denne liste ved en afgørelse og holder den ajour.

5. Hvis en part ikke udpeger en voldgiftsmand, udpeger generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret en fra den i stk. 4 omhandlede liste. Hvis der ikke findes en sådan liste, udpeger generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret voldgiftsmanden ved lodtrækning blandt de personer, som den ene eller begge parter formelt har foreslået med henblik på stk. 4.

6. De personer, som voldgiftsretten er sammensat af, skal, hvad enten de har tilknytning til parterne eller ej, være højt kvalificerede, garanteret uafhængige og fri for interessekonflikter samt have en bred vifte af erfaring. De skal navnlig have dokumenteret ekspertise inden for jura og de områder, der er omfattet af denne aftale, de må ikke modtage instruktioner fra nogen af parterne og de skal handle efter deres egen overbevisning og må ikke modtage instruktioner fra nogen organisation eller regering i spørgsmål vedrørende tvisten. Formanden for voldgiftsretten skal også have erfaring med tvistbilæggelsesprocedurer.

ARTIKEL II.3

Voldgiftsmændenes erklæringer

1. Når en person er i betragtning til udpegelse som voldgiftsmand, skal denne person oplyse om alle forhold, der kan give anledning til berettiget tvivl om vedkommendes upartiskhed eller uafhængighed. Fra udpegelsen og under hele voldgiftsproceduren underretter en voldgiftsmand straks parterne og de øvrige voldgiftsmænd om sådanne forhold, hvis vedkommende ikke allerede har gjort det.
2. En voldgiftsmand kan afsættes, hvis der er forhold, der kan give anledning til berettiget tvivl om vedkommendes upartiskhed eller uafhængighed.
3. En part kan kun anmode om afsættelse af en af denne part udpeget voldgiftsmand, af en grund, som den pågældende part først har fået kendskab til efter udpegelsen.
4. Hvis en voldgiftsmand undlader at handle, eller hvis det retligt eller faktisk er umuligt for en voldgiftsmand at varetage sin opgave, finder proceduren for afsættelse af voldgiftsmænd i artikel II.4 anvendelse.

ARTIKEL II.4

Afsættelse af voldgiftsmænd

1. Hvis en part ønsker at afsætte en voldgiftsmand, indgiver parten en anmodning om afsættelse senest 30 dage efter den dato, hvor vedkommende har fået meddelelse om udpegelsen af den pågældende voldgiftsmand, eller senest 30 dage efter den dato, hvor vedkommende har fået kendskab til de forhold, der er omhandlet i artikel II.3.
2. Anmodningen om afsættelse sendes til den anden part, den voldgiftsmand, der skal afsættes, de øvrige voldgiftsmænd og voldgiftsrettens internationale kontor. Anmodningen om afsættelse skal begrundes.
3. Når der er fremsat en anmodning om afsættelse, kan den anden part acceptere anmodningen om afsættelse. Den pågældende voldgiftsmand kan også træde tilbage. Hverken en accept af anmodningen eller voldgiftsmandens tilbagetrædelse indebærer, at begrundelsen for anmodningen om afsættelse anerkendes.
4. Hvis den anden part ikke accepterer anmodningen om afsættelse inden for en frist på 15 dage regnet fra datoen for meddelelsen af anmodningen om afsættelse, eller hvis den pågældende voldgiftsmand ikke træder tilbage, kan den part, der anmoder om afsættelsen, anmode generalsekretæren for Den Faste Voldgiftsret om at træffe en afgørelse om afsættelse.
5. Medmindre parterne aftaler andet, skal den i stk. 4 omhandlede afgørelse begrundes.

ARTIKEL II.5

Udskiftning af en voldgiftsmand

1. Hvis det er nødvendigt at udskifte en voldgiftsmand under voldgiftssagen, udpeges eller udvælges en afløser efter den procedure i artikel II.2, der fandt anvendelse på udpegelsen eller udvælgelsen af den voldgiftsmand, der skal udskiftes, jf. dog denne artikels stk. 2. Denne procedure finder anvendelse, selv om en af parterne ikke har udøvet retten til at udpege eller deltage i udpegelsen af den voldgiftsmand, der skal udskiftes.
2. I tilfælde af udskiftning af en voldgiftsmand genoptages proceduren på det tidspunkt, hvor den udskiftede voldgiftsmand ophørte med at varetage sine opgaver, medmindre voldgiftsretten træffer anden afgørelse.

ARTIKEL II.6

Fritagelse for ansvar

Medmindre der er tale om forsætlige forseelser eller grov uagtsomhed, giver parterne i videst muligt omfang og i overensstemmelse med gældende lovgivning afkald på ethvert krav over for voldgiftsmændene for eventuelle handlinger eller undladelser i forbindelse med voldgiften.

KAPITEL III

VOLDGIFTSSAGER

ARTIKEL III.1

Almindelige bestemmelser

1. Datoen for etableringen af voldgiftsretten er den dato, på hvilken den sidste voldgiftsmand har accepteret sin udnævnelse.
2. Voldgiftsretten sikrer, at parterne behandles lige, og at hver part på et hensigtsmæssigt tidspunkt i sagen har tilstrækkelig mulighed for at gøre sine rettigheder gældende og fremlægge sin sag. Voldgiftsretten fører sagen på en sådan måde, at forsinkelser og unødvendige udgifter undgås, og at tvisten mellem parterne bilægges.
3. Efter at voldgiftsretten har hørt parterne afholdes der et møde, medmindre voldgiftsretten træffer anden afgørelse.
4. Når en part sender en meddelelse til voldgiftsretten, gør vedkommende dette gennem voldgiftsrettens internationale kontor med samtidig kopi til den anden part. Voldgiftsrettens internationale kontor sender en kopi af denne meddelelse til hver voldgiftsmand.

ARTIKEL III.2

Voldgiftssted

Voldgiften finder sted i Haag. Voldgiftsretten kan, under ekstraordinære omstændigheder, mødes på ethvert andet sted, som den finder hensigtsmæssigt, med henblik på drøftelser.

ARTIKEL III.3

Sprog

1. Processprogene er fransk og engelsk.
2. Voldgiftsretten kan bestemme, at alle dokumenter, der er vedlagt klageskriftet eller svarskriftet, og alle yderligere dokumenter, der i løbet af sagen fremlægges på originalsproget, skal være ledsaget af en oversættelse til et af processprogene.

ARTIKEL III.4

Klageskrift

1. Klageren sender skriftligt sit klageskrift til den indklagede og til voldgiftsretten via voldgiftsrettens internationale kontor inden for den frist, der er fastsat af voldgiftsretten. Klageren kan vælge at betragte sin meddelelse om voldgift, jf. artikel I.4, som sit klageskrift, forudsat at det også opfylder betingelserne i nærværende artikels stk. 2 og 3.

2. Klageskriftet skal indeholde følgende oplysninger:

- a) oplysningerne i artikel I.4, stk. 3, litra b)-f)
- b) en redegørelse for sagens kendsgerninger til støtte for påstanden og
- c) de retlige argumenter, der er fremført til støtte for påstanden.

3. Klageskriftet skal så vidt muligt ledsages af alle de dokumenter og andre beviser, som klageren nævner, eller bør henvise til dem. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 3, skal klageskriftet så vidt muligt også indeholde oplysninger om, hvorvidt det er nødvendigt at foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol.

ARTIKEL III.5

Svarskrift

1. Den indklagede sender skriftligt sit svarskrift til klageren og til voldgiftsretten via voldgiftsrettens internationale kontor inden for den frist, der er fastsat af voldgiftsretten. Den indklagede kan vælge at betragte sit svar på meddelelsen om voldgift, jf. artikel I.5, som sit svarskrift, forudsat at det også opfylder betingelserne i nærværende artikels stk. 2.

2. I svarskriftet skal der svares på de punkter i klageskriftet, der er angivet i dette tillægs artikel III.4, stk. 2, litra a)-c). Svarskriftet skal så vidt muligt ledsages af alle de dokumenter og andre beviser, som den indklagede nævner, eller bør henvise til dem. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 3, skal svarskriftet så vidt muligt også indeholde oplysninger om, hvorvidt det er nødvendigt at foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol.
3. I svarskriftet eller på et senere tidspunkt i voldgiftssagen, hvis voldgiftsretten fastslår, at omstændighederne begrundet en forsinkelse, kan den indklagede fremsætte et modkrav, forudsat at voldgiftsretten har den fornødne kompetence til at behandle dette.
4. Artikel III.4, stk. 2 og 3, finder anvendelse på modkrav.

ARTIKEL III.6

Voldgiftsrettens kompetence

1. Voldgiftsretten træffer afgørelse om, hvorvidt den har kompetence på grundlag af protokollens artikel 10, stk. 2, eller artikel 11, stk. 2.
2. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 2, har voldgiftsretten bemyndigelse til at behandle det spørgsmål, der ligger til grund for tvisten, som officielt opført på det fælles udvalgs dagsorden i overensstemmelse med protokollens artikel 10, stk. 1

3. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 11, stk. 2, har den voldgiftsret, der behandlede hovedsagen, bemyndigelse til at undersøge forholdsmæssigheden af de omtvistede kompensationsforanstaltninger, herunder når disse foranstaltninger helt eller delvis er truffet i forbindelse med en anden bilateral aftale på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i.

4. En formalitetsindsigelse om voldgiftsrettens manglende kompetence skal fremsættes senest i svarskriftet eller, hvis der er tale om et modkrav, i svaret. Selv om en part har udpeget en voldgiftsmand eller har deltaget i udpegelsen, fratages denne part ikke retten til at fremsætte en sådan formalitetsindsigelse. Formalitetsindsigelsen om, at tvisten går ud over voldgiftsrettens beføjelser, skal fremsættes, så snart det spørgsmål, der påstås at overskride dens beføjelser, rejses under voldgiftssagen. Voldgiftsretten kan under alle omstændigheder tage en formalitetsindsigelse til følge, selv om den fremsættes efter udløbet af den fastsatte frist, hvis voldgiftsretten mener, at forsinkelsen var begrundet.

5. Voldgiftsretten kan træffe afgørelse om den formalitetsindsigelse, der er omhandlet i stk. 4, enten ved at behandle den som et præjudicielt spørgsmål, eller i afgørelsen om sagens realitet.

ARTIKEL III.7

Andre skriftlige indlæg

Efter at have hørt parterne afgør voldgiftsretten, hvilke andre skriftlige indlæg ud over klageskriftet og svarskriftet parterne skal eller kan indgive, og fristerne for deres indgivelse.

ARTIKEL III.8

Frister

1. De frister, som voldgiftsretten fastsætter for fremsendelse af de skriftlige indlæg, herunder klageskriftet og svarskriftet, må ikke overstige 90 dage, medmindre parterne aftaler andet.
2. Voldgiftsretten træffer sin endelige afgørelse senest 12 måneder efter datoen for dens etablering. Under ekstraordinære omstændigheder med særlige vanskeligheder kan voldgiftsretten forlænge denne periode med op til yderligere tre måneder.
3. De i stk. 1 og 2 fastsatte frister halveres, forudsat at:
 - a) klageren eller den indklagede anmoder herom og voldgiftsretten, efter at have hørt den anden part inden for 30 dage efter at have modtaget anmodningen, finder, at sagen haster eller
 - b) parterne er enige herom.
4. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 11, stk. 2, træffer voldgiftsretten sin endelige afgørelse senest seks måneder efter datoen for meddelelsen om kompensationsforanstaltningerne i overensstemmelse med protokollens artikel 11, stk. 1

ARTIKEL III.9

Forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol

1. Voldgiftsretten foretager forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol i henhold til protokollens artikel 7 og artikel 10, stk. 3.
2. Voldgiftsretten kan til enhver tid foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol, forudsat at voldgiftsretten er i stand til i tilstrækkelig grad at fastlægge sagens retlige og faktiske omstændigheder og de retlige spørgsmål, der rejses.

Sagen ved voldgiftsretten suspenderes, indtil Den Europæiske Unions Domstol har truffet afgørelse.

3. Hver part kan sende en begrundet anmodning til voldgiftsretten om at foretage forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol. Voldgiftsretten afviser en sådan anmodning, hvis den finder, at betingelserne for forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol, jf. stk. 1, ikke er opfyldt. Hvis voldgiftsretten afviser en parts anmodning om forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol, skal den begrunde afvisningen i afgørelsen om sagens realitet.

4. Voldgiftsretten foretager forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol ved en forelæggelsesafgørelse. Den skal indeholde mindst følgende oplysninger:

- a) en kort beskrivelse af tvisten
- b) den eller de EU-retsakter og/eller bestemmelser i aftalen, der ligger til grund for tvisten og
- c) det EU-retlige begreb, der skal fortolkes, jf. protokollens artikel 7, stk. 2.

Voldgiftsretten giver parterne meddelelse om forelæggelsen for Den Europæiske Unions Domstol.

5. Den Europæiske Unions Domstol anvender tilsvarende sit procesreglement ved udøvelsen af sin kompetence til at træffe præjudiciel afgørelse om fortolkningen af traktaterne og foranstaltninger, der træffes af Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer.

6. Parternes repræsentanter og advokater, der er bemyndiget til at repræsentere parterne ved voldgiftsretten, jf. artikel I.4, I.5, III.4 og III.5, er også bemyndiget til at repræsentere parterne ved Den Europæiske Unions Domstol.

ARTIKEL III.10

Midlertidige foranstaltninger

1. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 11, stk. 2, kan enhver af parterne på et hvilket som helst tidspunkt under voldgiftsproceduren anmode om midlertidige foranstaltninger i form af suspension af kompensationsforanstaltningerne.

2. Den i stk. 1 omhandlede anmodning skal angive sagens genstand, de omstændigheder, der medfører uopsættelighed, og de faktiske og retlige grunde til, at den midlertidige foranstaltning, anmodningen vedrører, umiddelbart forekommer begrundet. Anmodningen skal indeholde alle tilgængelige beviser eller angivelser af beviser, der påberåbes, og som har til formål at begrunde indrømmelsen af de midlertidige foranstaltninger.

3. Den part, der anmoder om de midlertidige foranstaltninger, fremsender sin anmodning skriftligt til den anden part og til voldgiftsretten via voldgiftsrettens internationale kontor. Voldgiftsretten fastsætter en kort frist, inden for hvilken den anden part kan fremsætte skriftlige eller mundtlige bemærkninger.

4. Voldgiftsretten træffer senest en måned efter indgivelsen af den i stk. 1 omhandlede anmodning en afgørelse om suspension af de anfægtede kompensationsforanstaltninger, hvis følgende betingelser er opfyldt:

- a) voldgiftsretten anser umiddelbart sagens realitet som beskrevet af den part, der har anmodet om de midlertidige foranstaltninger, for godtgjort
- b) voldgiftsretten finder, at den part, der anmoder om de midlertidige foranstaltninger, i afventning af voldgiftsrettens endelige afgørelse vil lide alvorlig og uoprettelig skade, hvis kompensationsforanstaltningerne ikke suspenderes og
- c) den skade, som den part, der anmoder om de midlertidige foranstaltninger, forvoldes som følge af den øjeblikkelige anvendelse af de anfægtede kompensationsforanstaltninger, vejer tungere end behovet for en øjeblikkelig og effektiv anvendelse af disse foranstaltninger.

5. Den suspension af sager, der er omhandlet i artikel III.9, stk. 2, andet afsnit, finder ikke anvendelse i sager i henhold til nærværende artikel.

6. Voldgiftsrettens afgørelse som omhandlet i stk. 4 har kun midlertidig virkning og berører ikke voldgiftsrettens afgørelse om sagens realitet.

7. Medmindre der ved voldgiftsrettens afgørelse i overensstemmelse med stk. 4 er fastsat en tidligere dato for suspensionens ophør, ophører suspensionen, når den endelige afgørelse i henhold til protokollens artikel 11, stk. 2, er truffet.

8. For at undgå tvivl er det med henblik på denne artikel underforstået, at voldgiftsretten, når den tager hensyn til de interesser, som den part, der anmoder om de midlertidige foranstaltninger, og den anden part har, tager hensyn til parternes enkeltpersoners og økonomiske aktørers interesser, men at dette hensyn ikke svarer til at tillægge disse enkeltpersoner eller økonomiske aktører nogen form for partsstatus i voldgiftssagen.

ARTIKEL III.11

Dokumentation

1. Hver part fremlægger dokumentation for de forhold, de bygger henholdsvis deres klageskrift og svarskrift på.
2. Voldgiftsretten kan efter anmodning fra en part eller på eget initiativ anmode parterne om relevante oplysninger, som den finder nødvendige og passende. Voldgiftsretten fastsætter en frist for parternes svar på dens anmodning.
3. Voldgiftsretten kan efter anmodning fra en part eller på eget initiativ anmode om oplysninger fra alle andre kilder, hvis den finder det hensigtsmæssigt. Voldgiftsretten kan også på de vilkår og betingelser, som parterne har aftalt, søge sagkyndig rådgivning, hvis den finder det hensigtsmæssigt.
4. Alle oplysninger, der kommer voldgiftsretten i hænde i medfør af denne artikel, gøres tilgængelige for parterne, og parterne kan indsende kommentarer til oplysningerne til voldgiftsretten.
5. Efter at have indhentet den anden parts synspunkter træffer voldgiftsretten passende foranstaltninger til at besvare eventuelle spørgsmål, som parterne måtte have vedrørende beskyttelse af personoplysninger, tavshedspligt og legitime fortrolighedshensyn.

6. Voldgiftsretten afgør, hvorvidt den dokumentation, der fremlægges, er antagelig, relevant og holdbar.

ARTIKEL III.12

Mundtlig forhandling

1. Når der skal finde mundtlig forhandling sted, underretter voldgiftsretten, efter at have hørt parterne i tilstrækkelig god tid, parterne om datoen, tidspunktet og stedet for den mundtlige forhandling.
2. Mundtlige forhandlinger er offentlige, medmindre voldgiftsretten af egen drift eller på begæring af parterne, af vægtige grunde, træffer anden bestemmelse.
3. Der udarbejdes et referat af hver mundtlig forhandling, som underskrives af voldgiftsrettens formand. Kun dette referat er autentisk.
4. Voldgiftsretten kan beslutte at gennemføre en mundtlig forhandling virtuelt i overensstemmelse med voldgiftsrettens internationale kontors praksis. Parterne underrettes rettidigt om denne praksis. I sådanne tilfælde finder stk. 1 mutatis mutandis og stk. 3 anvendelse.

ARTIKEL III.13

Forsømmelse

1. Hvis klageren uden rimelig grund ikke har indgivet sit klageskrift inden for den frist, der er fastsat i dette tillæg eller af voldgiftsretten, beslutter voldgiftsretten, at voldgiftssagen skal afsluttes, medmindre der er udestående spørgsmål, som det kan være nødvendigt at træffe afgørelse om, og hvis voldgiftsretten finder dette hensigtsmæssigt.

Hvis den indklagede uden rimelig grund ikke har indgivet sit svar på meddelelsen om voldgift eller sit svarskrift inden for den frist, der er fastsat i dette tillæg eller af voldgiftsretten, beslutter voldgiftsretten, at sagen skal fortsættes, uden at denne forsømmelse betragtes som en accept af klagerens påstande.

Andet afsnit finder også anvendelse, når klageren ikke svarer på et modkrav.

2. Hvis en part, der er behørigt indkaldt i overensstemmelse med artikel III.12, stk. 1, uden rimelig grund udebliver fra en mundtlig forhandling, kan voldgiftsretten fortsætte voldgiftssagen.

3. Hvis en part, der af voldgiftsretten er blevet behørigt opfordret til at fremlægge yderligere beviser, uden rimelig grund undlader at gøre dette inden for de fastsatte frister, kan voldgiftsretten træffe afgørelse på grundlag af de beviser, den har til rådighed.

ARTIKEL III.14

Procedurens afslutning

1. Hvis det kan godtgøres, at parterne med rimelighed har haft mulighed for at fremføre deres argumenter, kan voldgiftsretten erklære sagen for afsluttet.
2. Voldgiftsretten kan, hvis den finder det nødvendigt på grund af ekstraordinære omstændigheder, på eget initiativ eller efter anmodning fra en part beslutte at genåbne sagen på et hvilket som helst tidspunkt, inden den har truffet sin afgørelse.

KAPITEL IV

AFGØRELSE

ARTIKEL IV.1

Afgørelser

Voldgiftsretten bestræber sig på at træffe sine afgørelser ved konsensus. Hvis det imidlertid viser sig umuligt at træffe en afgørelse ved konsensus, træffes voldgiftsrettens afgørelse af et flertal af voldgiftsmændene.

ARTIKEL IV.2

Form og virkning af voldgiftsrettens afgørelse

1. Voldgiftsretten kan træffe særskilte afgørelser om forskellige spørgsmål på forskellige tidspunkter.
2. Alle afgørelser skal være skriftlige og begrundede. De er endelige og bindende for parterne.
3. Voldgiftsrettens afgørelse skal være underskrevet af voldgiftsmændene, indeholde den dato, hvor den blev truffet, og angive stedet for voldgiften. Voldgiftsrettens internationale kontor fremsender en kopi af afgørelsen underskrevet af voldgiftsmændene til parterne.
4. Voldgiftsrettens internationale kontor offentliggør voldgiftsrettens afgørelse.

Når voldgiftsrettens afgørelse offentliggøres, overholder voldgiftsrettens internationale kontor de relevante regler om beskyttelse af personoplysninger, tavshedspligt og legitime fortrolighedshensyn.

De regler, der er omhandlet i andet afsnit, er de samme for alle bilaterale aftaler på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i, samt for sundhedsaftalen, aftalen om handel med landbrugsprodukter og aftalen om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag. Med henblik på aftalen vedtager det fælles udvalg disse regler ved en afgørelse og holder dem ajour.

5. Parterne efterkommer straks alle voldgiftsrettens afgørelser.

6. I de tilfælde, der er omhandlet i protokollens artikel 10, stk. 2, og efter at have indhentet udtalelse fra parterne fastsætter voldgiftsretten i sin afgørelse om sagens realitet en rimelig frist for parterne til at efterkomme afgørelsen i overensstemmelse med protokollens artikel 10, stk. 5, under hensyntagen til parternes interne procedurer.

ARTIKEL IV.3

Gældende lovgivning, fortolkningsregler, mægler

1. Den gældende lovgivning består af aftalen, de EU-retsakter, som der henvises til deri, samt enhver anden folkeretlig bestemmelse, der er relevant for anvendelsen af disse instrumenter.
2. Voldgiftsretten træffer afgørelser i overensstemmelse med de fortolkningsregler, der er omhandlet i protokollens artikel 7.
3. Forudgående afgørelser om kompensationsforanstaltningers forholdsmæssighed, som et tvistbilægelsesorgan har truffet i henhold til en af de bilaterale aftaler, der er omhandlet i protokollens artikel 11, stk. 1, er bindende for voldgiftsretten.
4. Voldgiftsretten må ikke træffe afgørelse som mægler eller efter ret og billighed.

ARTIKEL IV.4

Gensidigt acceptabel løsning eller andre grunde til at afslutte proceduren

1. Parterne kan til enhver tid nå til enighed om en gensidigt acceptabel løsning på deres tvist. De meddeler i fællesskab voldgiftsretten en sådan løsning. Hvis den pågældende løsning er underlagt et krav om godkendelse i henhold til de relevante interne procedurer hos en af parterne, skal dette krav angives i meddelelsen, og voldgiftsproceduren skal suspenderes. Hvis der ikke er noget krav om godkendelse, eller når det er blevet meddelt, at eventuelle interne procedurer er gennemført, afsluttes voldgiftsproceduren.

2. Hvis klageren under sagen skriftligt meddeler voldgiftsretten sin beslutning om ikke at fortsætte sagen, og hvis den indklagede på den dato, hvor denne meddelelse modtages af voldgiftsretten, endnu ikke har taget skridt i sagen, træffer voldgiftsretten en afgørelse, der officielt afslutter sagen. Voldgiftsretten træffer afgørelse om sagsomkostningerne, som skal afholdes af klageren, hvis dette forekommer berettiget på grund af den pågældende parts adfærd.

3. Hvis voldgiftsretten, inden den træffer afgørelse, konkluderer, at en fortsættelse af sagen er formålsløs eller umulig af andre grunde end dem, der er omhandlet i stk. 1 og 2, underretter voldgiftsretten parterne om, at den har til hensigt at træffe afgørelse om afslutning af sagen.

Første afsnit finder ikke anvendelse, når der er udestående spørgsmål, som det kan være nødvendigt at træffe afgørelse om, og hvis voldgiftsretten finder dette hensigtsmæssigt.

4. Voldgiftsretten fremsender en kopi til parterne af den afgørelse, der afslutter voldgiftssagen, eller af den afgørelse, der er truffet efter aftale mellem parterne og underskrevet af voldgiftsmændene. Artikel IV.2, stk. 2-5, finder anvendelse på voldgiftsafgørelser, der træffes efter aftale mellem parterne.

ARTIKEL IV.5

Berigtigelse af voldgiftsrettens afgørelse

1. Senest 30 dage efter modtagelsen af voldgiftsrettens afgørelse kan en part ved at underrette den anden part og voldgiftsretten via voldgiftsrettens internationale kontor anmode voldgiftsretten om i teksten til voldgiftsrettens afgørelse at berigtige eventuelle regnefejl, skrivefejl, typografiske fejl eller lignende fejl eller udeladelser. Hvis voldgiftsretten finder anmodningen berettiget, foretager den berigtigelsen senest 45 dage efter modtagelsen af anmodningen. Anmodningen har ikke opsættende virkning på den frist, der er fastsat i artikel IV.2, stk. 6.
2. Voldgiftsretten kan senest 30 dage efter meddelelsen af sin afgørelse på eget initiativ foretage de i stk. 1 omhandlede berigtigelser.
3. De berigtigelser, der er omhandlet i denne artikels stk. 1, foretages skriftligt og udgør en fast bestanddel af afgørelsen. Artikel IV.2, stk. 2-5, finder anvendelse.

ARTIKEL IV.6

Voldgiftsmændenes honorarer

1. De honorarer, der er omhandlet i artikel IV.7, skal stå i et rimeligt forhold til sagens kompleksitet, den tid, voldgiftsmændene har brugt på den, og alle andre relevante omstændigheder.
2. Der udarbejdes en ajourført liste over dagpengesatser og det laveste og det højeste timetal, som skal gælde for alle bilaterale aftaler på de områder, der vedrører det indre marked, som Schweiz deltager i, samt for sundhedsaftalen, aftalen om handel med landbrugsprodukter og aftalen om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag. Med henblik på aftalen vedtager det fælles udvalg denne liste ved en afgørelse og holder den ajour.

ARTIKEL IV.7

Omkostninger

1. Hver part afholder sine egne omkostninger samt halvdelen af omkostningerne til voldgiftsretten.
2. Voldgiftsretten fastsætter sine omkostninger i afgørelsen om sagens realitet. Disse omkostninger omfatter udelukkende:
 - a) voldgiftsmændenes honorarer, der skal angives særskilt for hver voldgiftsmand, og som fastsættes af voldgiftsretten selv i overensstemmelse med artikel IV.6
 - b) rejseudgifter og andre udgifter, som voldgiftsmændene har afholdt og

c) honorarer og udgifter til voldgiftsrettens internationale kontor.

3. De i stk. 2 omhandlede omkostninger skal stå i et rimeligt forhold til tvistens størrelse, tvistens kompleksitet, den tid, som voldgiftsmændene og eventuelle eksperter, der er udpeget af voldgiftsretten, har brugt på den, og alle andre relevante omstændigheder.

ARTIKEL IV.8

Deponering af beløb til dækning af omkostninger

1. Voldgiftsrettens internationale kontor kan i starten af voldgiften anmode parterne om på forhånd at deponere lige store beløb som et forskud til dækning af de omkostninger, der er omhandlet i artikel IV.7, stk. 2.

2. Under voldgiftssagen kan voldgiftsrettens internationale kontor anmode parterne om yderligere deponeringer ud over dem, der er omhandlet i stk. 1.

3. De beløb, som parterne deponerer i medfør af denne artikel, indbetales til voldgiftsrettens internationale kontor, som udbetaler dem til dækning af de faktisk afholdte omkostninger, herunder navnlig de honorarer, der betales til voldgiftsmændene og voldgiftsrettens internationale kontor.

KAPITEL V

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

ARTIKEL V.1

Ændringer

Det fælles udvalg kan ved afgørelse vedtage ændringer af dette tillæg.

PROTOKOL OM STATSSTØTTE
TIL AFTALEN MELLEM
DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB
OG DET SCHWEIZISKE FORBUND
OM LUFTFART

DEN EUROPÆISKE UNION, i det følgende benævnt "Unionen" eller "EU",

på den ene side, og

DET SCHWEIZISKE FORBUND, i det følgende benævnt "Schweiz",

på den anden side,

i det følgende individuelt benævnt en "kontraherende part" og under ét benævnt "de kontraherende parter",

SOM ØNSKER at styrke og uddybe Schweiz' og schweiziske virksomheders deltagelse i Unionens indre marked, som Schweiz deltager i på grundlag af aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart, udfærdiget i Luxembourg den 21. juni 1999 (i det følgende benævnt "aftalen"),

SOM ANERKENDER, at et velfungerende og homogent indre marked på de områder, som Schweiz deltager i, kræver lige konkurrencevilkår mellem schweiziske virksomheder og EU-virksomheder på grundlag af materielle regler og procedureregler for statsstøtte svarende til dem, der gælder på det indre marked,

SOM PÅ NY BEKRÆFTER de kontraherende parters autonomi, deres institutioners rolle og kompetencer og, for så vidt angår Schweiz, respekten for de principper, der følger af landets forfatningsmæssige orden, herunder direkte demokrati, magtens tredeling og føderalisme,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE BESTEMMELSER:

ARTIKEL 1

Mål

Formålet med denne protokol er at sikre lige konkurrencevilkår mellem virksomheder i Unionen og Schweiz på de områder af det indre marked, der falder ind under aftalens anvendelsesområde, og at sikre et velfungerende indre marked ved at fastsætte materielle og proceduremæssige regler for statsstøtte.

ARTIKEL 2

Forhold til aftalen

1. Denne protokol og bilagene hertil udgør en integreret del af aftalen. De ændrer hverken aftalens anvendelsesområde eller mål.
2. Aftalens artikel 13 og 14 udgår.
3. Aftalens artikel 12, stk. 2, finder ikke anvendelse for så vidt angår denne protokol.

ARTIKEL 3

Statsstøtte

1. Bortset fra de i aftalen hjemlede undtagelser er støtte, som ydes af Schweiz eller en af Unionens medlemsstater eller ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form, og som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, uforenelige med et velfungerende indre marked i det omfang, den påvirker samhandelen mellem de kontraherende parter inden for aftalens anvendelsesområde.
2. Følgende er forenelige med et velfungerende indre marked:
 - a) støtte af social karakter til enkelte forbrugere, forudsat at den ydes uden forskelsbehandling med hensyn til varernes oprindelse
 - b) støtte, hvis formål er at råde bod på skader, der er forårsaget af naturkatastrofer eller andre usædvanlige begivenheder
 - c) de foranstaltninger, der er fastsat i afsnit A i bilag I.
3. Følgende kan betragtes som forenelige med et velfungerende indre marked:
 - a) støtte til fremme af den økonomiske udvikling i områder, hvor levestandarden er usædvanlig lav, eller hvor der hersker en alvorlig underbeskæftigelse
 - b) støtte, der kan fremme virkeliggørelsen af vigtige projekter af fælleseuropæisk interesse eller af fælles interesse for de kontraherende parter, eller som kan afhjælpe en alvorlig forstyrrelse i en af Unionens medlemsstaters eller Schweiz' økonomi

- c) støtte til fremme af udviklingen af visse økonomiske aktiviteter eller økonomiske områder, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene i et omfang, der strider mod de kontraherende parter interesser
- d) støtte til fremme af kulturen og bevarelse af kulturarven, når den ikke ændrer samhandels- og konkurrencevilkårene i et omfang, der strider mod de kontraherende parter interesser
- e) de kategorier af støtte, der er fastsat i afsnit B i bilag I.

4. Støtte, der ydes i overensstemmelse med afsnit C i bilag I, formodes at være forenelig med et velfungerende indre marked og er fritaget for anmeldelsespligten som omhandlet i artikel 4.

5. Støtte til virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse, eller som har karakter af fiskale monopoler, er underkastet denne protokols bestemmelser, i det omfang anvendelsen af disse bestemmelser ikke retligt eller faktisk hindrer opfyldelsen af de særlige opgaver, som er betroet dem. Udviklingen af samhandelen må ikke påvirkes i et sådant omfang, at det strider mod de kontraherende parter interesser.

6. Denne protokol finder ikke anvendelse på støtte, hvor det beløb, der ydes til en enkelt virksomhed med henblik på aktiviteter, der er omfattet af aftalen, udgør de minimis-støtte, jf. afsnit D i bilag I.

7. Det fælles udvalg kan træffe afgørelse om at ajourføre afsnit A og B i bilag I ved at præcisere, hvilke foranstaltninger der er forenelige eller hvilke der støttekategorier kan betragtes som forenelige med et velfungerende indre marked.

ARTIKEL 4

Tilsyn

1. Med henblik på artikel 1 fører Unionen i overensstemmelse med kompetencefordelingen mellem Unionen og dens medlemsstater samt Schweiz i overensstemmelse med den schweiziske forfatningsmæssige kompetencefordeling tilsyn med anvendelsen af statsstøttere reglerne på deres respektive territorier i overensstemmelse med denne protokol.
2. Med henblik på gennemførelsen af denne protokol opretholder Unionen en ordning for statsstøttetilsyn i overensstemmelse med artikel 93, 106, 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde som suppleret ved EU-retsakter på statsstøtteområdet og EU-retsakter vedrørende statsstøtte til lufttransportsektoren som anført i bilag II, afsnit A, punkt 1.
3. Med henblik på gennemførelsen af denne protokol opretter og opretholder Schweiz senest fem år efter denne protokols ikrafttræden en ordning for statsstøttetilsyn, der til enhver tid sikrer et tilsyns- og håndhævelsesniveau svarende til det, der anvendes i Unionen, jf. stk. 2, og som omfatter følgende:
 - a) en uafhængig tilsynsmyndighed og
 - b) procedurer til sikring af tilsynsmyndighedens undersøgelse af støttens forenelighed med et velfungerende indre marked, herunder følgende:
 - i) forudgående anmeldelse af planlagt støtte til tilsynsmyndigheden
 - ii) tilsynsmyndighedens vurdering af den anmeldte støtte og sin kompetence til at undersøge ikkeanmeldt støtte
 - iii) anfægtelse ved den kompetente judicielle myndighed af støtte, som efter tilsynsmyndighedens opfattelse er uforenelig med et velfungerende indre marked, med opsættende virkning fra det tidspunkt, hvor støtteforanstaltningen kan anfægtes, og
 - iv) tilbagesøgning, inklusive renter, af støtte, der er blevet ydet og konstateret uforenelig

med et velfungerende indre marked.

4. I overensstemmelse med Schweiz' forfatningsmæssige kompetencefordeling finder stk. 3, litra b), nr. iii) og iv), ikke anvendelse på retsakter vedtaget af den schweiziske Forbundsforsamling eller Det Schweiziske Forbundsråd.

5. Hvis den schweiziske tilsynsmyndighed ikke kan anfægte den schweiziske Forbundsforsamlings eller Det Schweiziske Forbundsråds støtte ved en judiciel myndighed på grund af kompetencebegrænsninger i henhold til den schweiziske forfatningsmæssige orden, skal den i alle specifikke tilfælde anfægte andre myndigheders anvendelse af denne støtte. Hvis den judicielle myndighed konstaterer, at støtten er uforenelig med et velfungerende indre marked, tager de kompetente schweiziske judicielle og administrative myndigheder hensyn til denne konstatering, når de vurderer, om støtten skal anvendes i det pågældende tilfælde.

ARTIKEL 5

Eksisterende støtte

1. Artikel 4, stk. 3, litra b), finder ikke anvendelse på eksisterende støtte, herunder støtteordninger og individuel støtte.

2. For så vidt angår denne protokol, omfatter eksisterende støtte støtte, der er ydet forud for denne protokols ikrafttræden samt inden for en periode på fem år efter dens ikrafttræden.

3. Senest tolv måneder efter datoen for indførelsen af tilsynsordningen i henhold til artikel 4, stk. 3, får tilsynsmyndigheden et overblik over eksisterende støtteordninger inden for aftalens anvendelsesområde, som stadig er i kraft, og foretager en umiddelbar vurdering af disse ordninger i forhold til kriterierne i artikel 3.
4. Alle eksisterende støtteordninger i Schweiz skal løbende undersøges af tilsynsmyndigheden med hensyn til deres forenelighed med et velfungerende indre marked i henhold til stk. 5, 6 og 7.
5. Hvis tilsynsmyndigheden finder, at en eksisterende støtteordning ikke er eller ikke længere er forenelig med et velfungerende indre marked, underretter den de kompetente myndigheder om forpligtelsen til at overholde denne protokol. Hvis en sådan støtteordning ændres eller ophæves, underretter de kompetente myndigheder tilsynsmyndigheden herom.
6. Hvis tilsynsmyndigheden finder, at de foranstaltninger, som de kompetente myndigheder har truffet, er egnede til at sikre, at støtteordningen er forenelig med et velfungerende indre marked, offentliggør den disse foranstaltninger.
7. Hvis tilsynsmyndigheden finder, at støtteordningen fortsat er uforenelig med et velfungerende indre marked, offentliggør den uanset nærværende artikels stk. 1 sin vurdering og anfægter anvendelsen af den pågældende støtteordning i alle specifikke tilfælde i overensstemmelse med artikel 4, stk. 3, litra b), nr. iii), og artikel 4, stk. 5.
8. Hvis en eksisterende støtteordning ændres på en sådan måde, at det påvirker støttens forenelighed med et velfungerende indre marked, betragtes støtten med henblik på denne protokol som ny støtte og er derfor omfattet af artikel 4, stk. 3, litra b).

ARTIKEL 6

Gennemsigtighed

1. De kontraherende parter sikrer gennemsigtighed med hensyn til støtte, der ydes på deres område. For Unionens vedkommende baseres gennemsigtigheden på de materielle og proceduremæssige regler, der gælder i Unionen med hensyn til statsstøtte inden for aftalens anvendelsesområde. For Schweiz' vedkommende baseres gennemsigtigheden på de materielle og proceduremæssige regler svarende til dem, der gælder i Unionen med hensyn til statsstøtte inden for aftalens anvendelsesområde.

2. Medmindre andet er fastsat i denne protokol, sørger hver kontraherende part for så vidt angår sit område for offentliggørelse af:

- a) ydet støtte
- b) udtalelser eller afgørelser fra tilsynsmyndighederne
- c) afgørelser truffet af dens kompetente judicielle myndigheder om støttens forenelighed med et velfungerende indre marked og
- d) retningslinjer og meddelelser, der anvendes af dens tilsynsmyndigheder.

ARTIKEL 7

Nærmere bestemmelser for samarbejde

1. De kontraherende parter samarbejder og udveksler oplysninger om statsstøtte med forbehold af deres respektive love og disponible ressourcer.
2. Med henblik på en ensartet gennemførelse, anvendelse og fortolkning af de materielle regler om statsstøtte og en harmonisk udvikling heraf:
 - a) samarbejder de kontraherende parter og fører samråd om de relevante retningslinjer og meddelelser, der er omhandlet i bilag II, afsnit B, og
 - b) indgår de kontraherende parter tilsynsmyndigheder ordninger om regelmæssig udveksling af oplysninger, herunder om konsekvenserne for anvendelsen af reglerne om eksisterende støtte.

ARTIKEL 8

Drøftelser

1. Efter anmodning fra en kontraherende part fører de kontraherende parter samråd i det fælles udvalg om spørgsmål vedrørende gennemførelsen af denne protokol.
2. I tilfælde af en udvikling, der berører en kontraherende parts væsentlige interesser, og som kan påvirke anvendelsen af denne protokol, mødes det fælles udvalg på et passende højt niveau efter anmodning fra en kontraherende part senest 30 dage efter denne anmodning for at drøfte spørgsmålet.

ARTIKEL 9

Integration af retsakter

1. Uanset artikel 5 i den institutionelle protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart (i det følgende benævnt "den institutionelle protokol") sikrer Schweiz og Unionen med henblik på artikel 3, stk. 4 og 6, og artikel 4, stk. 2 og 3, og af hensyn til retssikkerheden og lovgivningens ensartethed på de områder af det indre marked, som Schweiz i medfør af aftalen deltager i, at EU-retsakter, der vedtages på de områder, der er omfattet af afsnit C og D i bilag I samt afsnit A i bilag II, integreres i de nævnte bilag så hurtigt som muligt efter deres vedtagelse.
2. Når Unionen vedtager en retsakt på et område, der er omfattet af afsnit C og D i bilag I eller afsnit A i bilag II, underretter den hurtigst muligt Schweiz herom gennem det fælles udvalg. Efter anmodning fra en af de kontraherende parter udveksler det fælles udvalg synspunkter herom.
3. Det fælles udvalg handler i overensstemmelse med stk. 1 ved så hurtigt som muligt at vedtage en afgørelse om ændring af afsnit C og D i bilag I samt afsnit A i bilag II, herunder de nødvendige tilpasninger.
4. Med forbehold af den institutionelle protokols artikel 6 træder det fælles udvalgs afgørelser i henhold til nærværende artikels stk. 3 i kraft straks, men under ingen omstændigheder før den dato, hvor den tilsvarende EU-retsakt finder anvendelse i Unionen.

ARTIKEL 10

Ikrafttrædelsesdato

1. Denne protokol ratificeres eller godkendes af de kontraherende parter efter deres egne procedurer. De kontraherende parter giver hinanden meddelelse om fuldførelsen af de interne procedurer, der er nødvendige for denne protokols ikrafttræden.
2. Denne protokol træder i kraft den første dag i den anden måned efter den sidste meddelelse vedrørende følgende retsakter:
 - a) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
 - b) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om fri bevægelighed for personer
 - c) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart
 - d) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om luftfart
 - e) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej

- f) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- g) Protokol om statsstøtte til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om godstransport og personbefordring med jernbane og ad landevej
- h) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om handel med landbrugsprodukter
- i) Institutionel protokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- j) Ændringsprotokol til aftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og Det Schweiziske Forbund om gensidig anerkendelse af overensstemmelsesvurdering
- k) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om Schweiz' regelmæssige finansielle bidrag til mindskelse af de økonomiske og sociale forskelle i Den Europæiske Union
- l) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Europæiske Atomenergifællesskab på den ene side og Det Schweiziske Forbund på den anden side om Det Schweiziske Forbunds deltagelse i EU-programmer
- m) Aftale mellem Den Europæiske Union og Det Schweiziske Forbund om vilkår og betingelser for Det Schweiziske Forbunds deltagelse i Den Europæiske Unions Agentur for Rumprogrammet.

ARTIKEL 11

Ændringer og opsigelse

1. Denne protokol kan på et hvilket som helst tidspunkt ændres ved aftale mellem de kontraherende parter.
2. Hvis aftalen opsiges i overensstemmelse med aftalens artikel 36, stk. 3, ophører denne protokol med at være i kraft på den dato, der er omhandlet i aftalens artikel 36, stk. 4.
3. De rettigheder og forpligtelser, som enkeltpersoner og virksomheder i medfør af aftalen har erhvervet inden den dato, hvor aftalen ophører med at være i kraft, berøres ikke af aftalens ophør. De kontraherende parter fastlægger efter fælles overenskomst udfaldet med hensyn til rettigheder, der er ved at blive erhvervet.

Udfærdiget i [...] den [...] i to eksemplarer på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, kroatisk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumænsk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk og ungarsk, idet hver af disse tekster har samme gyldighed.

TIL BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede, der er behørigt bemyndiget hertil, undertegnet denne protokol.

(Underskriftsrubrik til virkning af, på alle 24 EU-sprog: "For Den Europæiske Union" og "For Det Schweiziske Forbund")

UNDTAGELSER OG PRÆCISERINGER

AFSNIT A

FORANSTALTNINGER, DER ER FORENELIGE MED ET VELFUNKTERENDE INDRE
MARKED, JF. ARTIKEL 3, STK. 2, LITRA C)

Følgende foranstaltninger er forenelige med et velfungerende indre marked og er ikke omfattet af artikel 4, stk. 3, litra b):

[...].

AFSNIT B

KATEGORIER AF STØTTE, DER KAN BETRAGTES SOM FORENELIGE MED ET
VELFUNKTERENDE INDRE MARKED, JF. ARTIKEL 3, STK. 3, LITRA E)

Følgende kategorier af støtte kan betragtes som forenelige med et velfungerende indre marked:

[...].

AFSNIT C

GRUPPEFRITAGELSER, JF. ARTIKEL 3, STK. 4

Støtte formodes at være forenelig med et velfungerende indre marked og fritages for anmeldelsespligten i artikel 4, hvis den ydes på de materielle betingelser, der er fastsat i følgende bestemmelser:

- 1) Kapitel I og III i Kommissionens forordning (EU) nr. 651/2014 af 17. juni 2014 om visse kategorier af støttes forenelighed med det indre marked i henhold til traktatens artikel 107 og 108 (EUT L 187 af 26.6.2014, s. 1), senest ændret ved Kommissionens forordning (EU) 2023/1315 af 23. juni 2023 (EUT L 167 af 30.6.2023, s. 1)
- (2) Artikel 1-6 i Kommissionens afgørelse af 20. december 2011 om anvendelse af bestemmelserne i artikel 106, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på statsstøtte i form af kompensation for offentlig tjeneste ydet til visse virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (EUT L 7 af 11.1.2012, s. 3).

AFSNIT D

DE MINIMIS-STØTTE, JF. ARTIKEL 3, STK. 6

Udtrykket "de minimis-støtte" har den betydning, som det har i Kommissionens forordning (EU) 2023/2831 af 13. december 2023 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte (EUT L, 2023/2831, 15.12.2023).

For så vidt angår støtte, der ydes til virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse, har udtrykket "de minimis-støtte" den betydning, som det har i Kommissionens forordning (EU) 2023/2832 af 12. december 2023 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte, der ydes til virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (EUT L, 2023/2832, 15.12.2023).

GENERELLE OG SEKTORSPECIFIKKE RETSAKTER, DER FINDER ANVENDELSE I DEN
EUROPÆISKE UNION, JF. ARTIKEL 4, STK. 2

AFSNIT A

GENERELLE OG SEKTORSPECIFIKKE RETSAKTER

- (1) Med henblik på denne protokol og i henhold til artikel 4, stk. 2, anvender Unionen følgende retsakter:
- a) Rådets forordning (EU) 2015/1589 af 13. juli 2015 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (EUT L 248 af 24.9.2015, s. 9)
 - b) Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004 om gennemførelse af Rådets forordning (EU) 2015/1589 (EUT L 140 af 30.4.2004, s. 1), senest ændret ved Kommissionens forordning (EU) 2016/2105 af 1. december 2016 (EUT L 327 af 2.12.2016, s. 19)
 - c) Kommissionens forordning (EU) nr. 651/2014 af 17. juni 2014 om visse kategorier af støttes forenelighed med det indre marked i henhold til traktatens artikel 107 og 108 (EUT L 187 af 26.6.2014, s. 1), senest ændret ved Kommissionens forordning (EU) 2023/1315 af 23. juni 2023 (EUT L 167 af 30.6.2023, s. 1)

- d) Kommissionens afgørelse af 20. december 2011 om anvendelse af bestemmelserne i artikel 106, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på statsstøtte i form af kompensation for offentlig tjeneste ydet til visse virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (EUT L 7 af 11.1.2012, s. 3)
 - e) Kommissionens forordning (EU) 2023/2831 af 13. december 2023 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte (EUT L, 2023/2831, 15.12.2023)
 - f) Kommissionens forordning (EU) 2023/2832 af 13. december 2023 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte ydet til virksomheder, der udfører tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (EUT L, 2023/2832, 15.12.2023)
 - g) Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 af 24. september 2008 om fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Fællesskabet (EUT L 293 af 31.10.2008, s. 3).
- (2) Med henblik på denne protokol og i henhold til artikel 4, stk. 3, opretter og opretholder Schweiz en ordning for statsstøttetilsyn, der til enhver tid sikrer et tilsyns- og håndhævnelsesniveau svarende til det, der anvendes af Unionen, jf. artikel 4, stk. 2, og nærværende afsnits punkt 1.

AFSNIT B

EUROPA-KOMMISSIONENS RETNINGSLINJER, MEDDELELSER OG AFGØRELSESPRAKSIS

- 1) I forbindelse med nærværende protokol og i henhold til artikel 4, stk. 3, tager den schweiziske tilsynsmyndighed og de kompetente judicielle myndigheder i Schweiz behørigt hensyn til og følger så vidt muligt de relevante retningslinjer og meddelelser, der er bindende for Europa-Kommissionen, samt dens afgørelsespraksis for at sikre et tilsyns- og håndhævelsesniveau, der svarer til Unionens.
- 2) Europa-Kommissionen underretter det fælles udvalg om de retningslinjer og meddelelser, som den anser for relevante i henhold til aftalen, og offentliggør disse.
